

KATJA VÄSTI

Mihin verbittömien konstruktoiden merkitystyytit perustuvat?

Skemaattiset ja polyseemiset tapahtumanilmaukset¹

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimuskohde ja -kysymys

Tarkasteluni kohteena on kaksi verbitöntä ilmaustyyppiä, joita käytetään erityisesti sanomalehtien otsikoissa – LÄHDE-konstruktio (*Laila Hirvisaarealta uusi romaani syksyllä* (I))² ja KOHDE-konstruktio (*Erityisryhmille erityishankkeita* (D)). Tällaiset vähintään ablatiivi- tai allatiivimuotoisesta elollisviitteisestä³ elementistä ja nominatiivi- tai partitiivimuotoisesta elementistä muodostuvat argumenttirakennekonstruktioit ovat merkitykseltään dynaamisia eli viittaavat tapahtumiin, vaikka konstruktioihin ei sisälly verbiä. Verbittömyyden takia niiden toteutumaiset kuitenkin skemaattisia siten, että ne eivät ilmaise tapahtuman tyyppiä eksplisiittisesti.⁴ Samalla LÄHDE- ja KOHDE-konstruktio ovat myös polyseemisiä, eli ne ilmaisevat useita toisistaan jossain suhteessa eroavia mutta selvästi toisiinsa liittyviä tapahtumatyyppjeä. (Västi 2011, tulossa.)⁵

1 Kiitän Suomen Akatemiaa tutkimukseni rahoituksesta (projekti 1127724) sekä *Sananjalan* kahta nimetöntä arvioijaa, joiden kommentit olivat arvokkaita käsitkirjoitukseni kehittämisessä.

2 Selitän lyhenteet taulukoissa 1 ja 2.

3 Tarkoitin elollisviitteisyydellä paitsi sitä, että ilmauksen tarkoitteena on elollinen olento, erityisesti ihminen, myös sitä, että ilmauksen voi tulkita viittaavan metonymisesti elollisista olennoista koostuvaan yhteisöön. Jälkimmäisessä tapauksessa (ks. esimerkki 1b luvussa 3) myös paikaksi tulkitseminen on mahdollista, joten tarkastelemani konstruktioit ovat polyseemisiä laajemminkin kuin tässä artikkelissa kuvatulla tavalla.

4 Tarkoitin skemaattisuudella sitä, että konstruktio ei spesifioi jotain merkitykseensä sisältävää osarakennetta. LÄHDE- ja KOHDE-konstruktioit ovat skemaattisia prosessin tarkan tyytin suhteen; ne jättävät sen ilmaisematta. Vastaavasti suomen passiivikonstruktio on skemaattinen tapahtuman agenttiivisiman osallistujan suhteen; se jättää sen ilmaisematta. Kuitenkin molemmissa tapauksissa konstruktioin merkitys sisältää skemaattiset osarakenteet: tarkastelemani verbittömät konstruktioit ilmaisevat prosesseja, ja passiivikonstruktioin ilmaisemaan prosessiin kuuluu elollinen osallistuja, joka on tyypillisesti agenttiivinen.

5 Suomen kielen finiittiverbittömistä rakenteista on kirjoitettu melko vähän. Verbittömiä otsikoita

Tässä artikkelissa pohdin, mihin tällaisten verbittömien argumenttirakennekonstruktioiden polysemia perustuu. Työni keskeisiä teoreettisia viitekehyksiä on pitkälti Goldbergin (1995; 2006) lähestymistavan mukainen konstruktiokielioppi, joka sallii verbittömien rakenteiden kuvaamisen sellaisinaan eikä oleta niitä verbillisten rakenteiden muunnelmiksi. Sen lähtöoletuksiin kuuluu, että syntaksi ja sanasto eivät erotu toisistaan jyrkästi siinä suhteessa, minkä luonteista kieliopillista ainesta ne ovat, vaikka ne ovatkin jatkumon ääripäitä. Siksi argumenttirakennekonstruktiot voivat olla – ja tavallisesti ovatkin – polyseemisiä sanojen lailla.⁶ Tyypillisiin argumenttirakennekonstruktioihin kuuluu verbi, ja niiden polysemia kytkeytyy eri verbiluokkiin, joiden edustajia niissä käytetään (Goldberg 1995, 31–39). Verbittömän argumenttirakennekonstruktion, kuten tarkastelemieni konstruktioiden, polysemia täytyy tietenkin selittää toisin.⁷ Tavoitteeni on osoittaa otsikkoaineiston avulla, että LÄHDE- ja KOHDE-konstruktion merkitystyytit perustuvat muodon (eli argumenttien sijojen) mahdollistamiin merkityksiin ja että leksikaalinen semantiikka, maailmaan, kulttuuriin ja kielenkäyttöön liittyvä tieto sekä lausekonteksti ja laajempi tilannekonteksti ohjaavat tulkintoja tiettyihin suuntiin. Näin ollen verbittömien argumenttirakennekonstruktioiden polysemia perustuu vaihtoehtoihin semanttisiin kehyksiin. Tavoitteeni ei siis ole löytää yksittäisten ilmausten ”oikeimpia” merkityksiä niissä todellisissa tilanneyhteyksissä, joissa aineistoni otsikot ovat alun perin esiintyneet. Minua kiinnostaa, miten tarkastelemieni konstruktioiden dynaamisen merkityksen ja ilmeisen polysemian voi *selittää*, kun niitä ei voi yhdistää verbiin eli siihen elementtiin, jota yleensä pidetään tapahtumatyyppin määrittäjänä.

Artikkelini etenee seuraavasti: Luvussa 1.2. esittelen tutkimukseni taustan sekä aineistot ja menetelmät, joihin työni perustuu. Konstruktiokieliopin rinnalla käytetään usein kehyssemantiikkaa, ja luvussa 1.3. määrittelenkin sen mukaisen merkitysnäkemykseni ja ne siihen sisältyvät käsitteet, joita hyödynnän tässä yhteydessä. Luvuissa 2.1. ja

ovat käsitelleet myös Niemikorpi (1994) ja Vahtera (1996; 1999; 2005; 2009), mutta hieman eri näkökulmasta kuin minä. Kotilainen (2007) on tarkastellut kieltoverbittömiä kieltokonstruktioita (esim. *Mä mitään puhelias ole*) ja Visapää (2008) finiitivverbittömiä A-infinitiivikonstruktioita (esim. *Nauraa nyt julkisella paikalla*). Kopotev (2007a; 2007b) puolestaan on vertaillut suomen ja venäjän verbittömiä ilmauksia. Helasvuon (1991, 40–41; 2001, 115, 123–125) aineistona ovat puhutun kielen konstruktiot, jotka koostuvat kahdesta nominilausekkeesta, joista toinen on kieliopillisessa sijassa (yleensä nominatiivissa) ja toinen paikallissijassa (yleensä suuntasijassa).

6 Boas (2002; 2003, 21–22, 97–117; 2005, 451–456) tarjoaa vaihtoehtoisen konstruktiokieliopin tavan lähestyä argumenttirakennekonstruktioita ehdottamalla, että niihin liittyvä polysemia pitäisi kuvata leksikon tasolla verbeihin sisältyvinä ”minikonstruktioina”. Hänen mukaansa itse argumenttirakennekonstruktiot eivät siis ole polyseemisiä. Goldbergin (1995; 2006; ks. myös Goldberg–Jackendoff 2004) näkemystä kuitenkin puoltaa oma verbitön aineistoni, koska siinä polysemiaa ei voi yhdistää verbiin – elementtiin, joka ei lähtökohtaisesti sisälly ilmaukseen. Lisäksi on tärkeää huomata, että myös Goldbergin malliin sisältyy mahdollisuus huomioida ”minikonstruktiot”, koska argumenttirakennekonstruktiot ja leksikaaliset elementit ovat perimmäiseltä luonteeltaan samanlaisia (ks. Goldberg 1995, 44, 56). Toisin sanoen konstruktiot ja verbit voivat *molemmat* olla polyseemisiä; verbien polyseemisyydestä ei välttämättä seuraa konstruktioiden monoseemisyyttä.

7 Goldberg (2006, 8) mainitsee esimerkkejä verbittömistä argumenttirakennekonstruktioista, joita on havaittu muista kielistä.

2.2. kuvaan LÄHDE- ja KOHDE-konstruktion merkitystyyppit sellaisina kuin ne näyttäytyvät aikaisempien analyysieni perusteella (Västi 2011, tulossa). Luvuissa 3–6 puolestaan käsittelen tekijöitä, jotka vaikuttavat näiden merkitysten muodostumiseen: konstruktion muotoa, leksikaalista semantiikkaa, maailmantietoa, kulttuurista tietoa ja kielellisiä konventioita sekä lause- ja tilannekontekstia. Lopuksi luvussa 7 esitän kokoavat päätelmäni.

1.2. Tausta, aineistot ja menetelmät

Tutkimukseni juuret ovat verbittömien otsikoiden syntaksia ja semantiikkaa yleisemmin käsitelleessä pro gradu -tutkielmassani (Västi 2005). Se johdatti huomioni erityisesti näihin ablatiivi- ja allatiivialkuisiin ilmauksiin, koska niiden merkitys vaikutti muita tarkastelemiani rakenteita idiosynkraattisemmalta suhteessa niitä muuten muodollisesti vastaaviin mutta verbin sisältäviin ilmauksiin. Koska olen kiinnostunut verbittömien konstruktioiden ominaisuuksista argumenttirakenteen eli syntaksin ja semantiikan suhteen kannalta, käsittelen aineistoesimerkkejä alkuperäisestä kontekstistaan irrallaan: se ei ole ratkaiseva argumenttirakenteen konstruktion oman merkitysalan kannalta. On eri asia pohtia yksittäisen ilmauksen merkitystä yksittäisen yksilön tulkitsemana aikapaikkaisessa tilanteessa; se ei ole tämän tutkimuksen tarkoitus. Kun käsittelen erilaisia pragmaattisia tekijöitä luvuissa 5 ja 6, tarkoitukseni on pohtia semantiikan teorian näkökulmasta, millaiset tekijät voivat vaikuttaa polyseemisen verbittömän konstruktion eri merkitystyyppien muodostumiseen.

Tutkimukseni perustuu 500 ablatiivialkuisen ja 500 allatiivialkuisen otsikkoon, jotka on poimittu pääosin CSC:n Kielipankin⁸ suomen kielen tekstipankin osakokoelmista Aamulehti 1999, Kaleva 1998–1999 ja Demari 2000. Lisäksi aineistoon sisältyy vuosina 2008–2011 eri lehtien paperi- ja verkkoversioista, teksti-tv:stä sekä MTV3:n televisiouutisten alapalkissa juoksevista otsikoista erikseen poimittuja esimerkkejä. Taulukoista 1 ja 2 näkyvät aineiston jakaantuminen eri osakokoelmien kesken sekä osakorpuksista käyttämäni lyhenteet.

Taulukko 1. Ablatiivialkuisten otsikoiden lähteet.

osakorpus	otsikoiden lukumäärä
Aamulehti 1999 (A)	139
Kaleva 1998–1999 (K)	178
Demari 2000 (D)	22
erikseen poimitut (I)	161
yhteensä	500

⁸ Ks. http://www.csc.fi/index_html; http://www.csc.fi/tutkimus/alat/kielitiede/index_html.

Taulukko 2. Allatiivialkuisten otsikoiden lähteet.

osakorpus	otsikoiden lukumäärä
Aamulehti 1999 (A)	215
Kaleva 1998–1999 (K)	209
Demari 2000 (D)	70
erikseen poimitut (I)	6
yhteensä	500

Tutkimusaineistoni semanttinen kuvaus (luvut 2.1. ja 2.2.) on syntynyt intuitiivisen analyysin pohjalta parafrasitestien tulosten hiomana. Omassa kielitajussani niin LÄHDE- kuin KOHDE-konstruktio näyttäytyivät polyseemisinä, joten pyrin löytämään ne selkeästi erotettavissa olevat tapahtumatyytit, joihin ne voivat viitata. Aloitin luokittelemalla 107 ablatiivialkuisen ja 200 allatiivialkuisen otsikon pilottiaineistot merkitystyyteiksi, mutta intuitiivisesti niiden ominaispiirteitä oli vaikea tunnistaa ja määrittellä. Koska aineistoni otsikot ovat tyypillisimmillään monitulkuksia, tiettyjen piirteiden yhdistäminen tiettyihin merkitystyyteihin oli erityisen vaikeaa pelkän oman kielitajun nojalla. Intuitiioni tueksi, luotettavampaa analyysia varten suunnittelin otsikoiden tulkitsemista yleisemmin valaisevat parafrasitestit koehenkilöille. Niihin valikoitui 15 ablatiivialkuista ja 20 allatiivialkuista otsikkoa sillä perusteella, että mukana olisi sekä edustavan tuntuinen esimerkki kustakin olettamastani merkitystyyteistä että erityisen monitulkuksaisen tai vaikeaselkoisen tuntuista tapauksia. Ablatiiviteistiin osallistui 209 henkilöä syksyllä 2009 ja allatiiviteistiin 163 henkilöä syksyllä 2008. Kaikki koehenkilöt olivat Oulun ja Helsingin yliopistojen eri kieliaineiden opiskelijoita ja opettajia. He tuottivat ablatiivitestissä 169–215 ja allatiivitestissä 133–165 käyttökelpoista vastausta otsikkoa kohden.

Parafrasiaineiston tuella pystyin paremmin perustelevaan konstruktioiden merkitysalan eli sen, millaiset tulkinnot ovat mahdollisia ja mitä voi pitää erillisinä merkitystyyteinä. Analysoituani testien tulokset täydensin pilottiaineistot 500 otsikon kokonaisuudeksi ja luokittelin ne. Lopputuloksena ei ollut otsikoiden tarkkarajainen luokittelu ”oikeisiin” ryhmiin, koska useimmat aineistoni tapaukset ovat monitulkuksia, vaan intuition ja parafrasitestien perusteella neutraaleimman tuntuisten tulkinnon mukainen, viitteellinen luokittelu. Tärkein lopputulos oli kuitenkin merkitystyyteiden tarkka määrittely, joka perustuu suoraan parafrasien syntaktisiin ja semanttisiin ominaisuuksiin. Kaikki tässä artikkelissa esitellyt merkitystyytit on siis erotettu toisistaan parafrasitestien perusteella. LÄHDE-konstruktion toiminta- ja tahaton toiminta -merkitystyyteiden alaryhmittelyt kuitenkin perustuvat vielä tässä vaiheessa intuitiiooni (ks. luku 2.1.). (Ks. yksityiskohtaiset tiedot testeistä ja parafrasien analyysista Västi 2011; tulossa.)

Parafrasitestit tukivat paitsi intuitiiviani LÄHDE- ja KOHDE-konstruktion dynaamisesta ja polyseemisestä merkityksestä myös näkemystäni niiden aidosta verbittömyydestä: niillä ilmaistuja prosesseja ei voi spesifioida edes ”palauttamalla” niihin jokin ”poistettu” verbi. Toisin sanoen kumpaakaan konstruktioita ei voi pitää elliptisenä lausetyyppinä. Ellipsi on kontekstisidonnainen ilmiö, joka perustuu toisteisuuden välttämiseen (ks. esim. ISK § 1177–1178), kun taas LÄHDE- ja KOHDE-konstruktioita ovat itsenäisiä rakenteita, joiden toteutumisiin yhdistetään useimmiten hieman erilainen merkitys kuin johonkin

sellaiseen ilmaukseen, joka on muotonsa puolesta muuten identtinen, mutta sisältää jonkin predikaattiverbin. Kummankin konstruktion toteutumaa parafraasoidaan tavallisimmin tekemällä niistä aktiivisia transitiivilauseita, joiden subjektit vastaavat alkuperäisten ilmausten ablatiivi- tai allatiivielementtejä, kun taas pelkkä verbin lisääminen tekisi ilmauksista passiivisia transitiivilauseita tai eksistentiaalilauseita (*JOT:lle tytäryhtiö Unkariin* (K) → *JOT:lle avataan ~ syntyy tytäryhtiö Unkariin* vs. *JOT perustaa tytäryhtiön Unkariin*). Ellipsinäkemykseen ei sovi sekään, että useimmat aineistoni verbittömät ilmaukset voi ”täydentää” usealla eri verbillä, jolloin lopputuloksena saattaa olla keskenään huomattavan erilaisia tapahtumia ilmaisevia lauseita (*Suurpankilta saadaan ~ löydetään ~ poistetaan herjaava tietokonevirus*) – elliptisestä ilmauksesta puuttuva elementti pitäisi pystyä osoittamaan suhteellisen yksiselitteisesti.

1.3. Merkitysnäkemys: kehysemantiikka

Ennen kuin kuvaan tarkastelemieni konstruktioiden merkitystyyppit, selitän lyhyesti, millaiseen semanttiseen teoriaan ja mihin käsitteisiin kuvaukseni perustuvat. Hyödyntämäni Goldbergin (1995; 2006) konstruktiokielioppimalliin sisältyy kehysemanttinen näkemys, jonka mukaan kaikki kielelliset ilmaukset tulkitaan suhteessa niiden aktivoimiin semanttisiin kehyksiin.⁹ Keskeisimpiä käyttämiäni käsitteitä ovat *kehys* ja *hahmottaminen*.

Semanttisella kehyksellä tarkoitetaan jäsentynyttä mutta yksilöiden ja kulttuurien välillä jossain määrin vaihtelevaa kielenulkoista taustatietoa, joka on osa lekseimin merkitystä (esim. Fried-Östman 2004, 41–42). Tämä taustatieto on ensyklopedista ja perustuu ihmisten kokemuksiin ja tietoon maailmasta. Fillmoren (1977, 84) sanoin kehys voi olla ”mikä tahansa koherentti yksilöitävissä oleva havainto, muisto, kokemus, toiminta tai objekti”. Kehysemanttisen ajattelun mukaan kielenulkoista tietoa siis sisältyy välttämättä semanttiseen kuvaukseen (esim. Goldberg 1995, 27; Boas 2003, 168–173). Verbittömän aineistoni tulkinnassa nominaalisten elementtien aktivoimien semanttisten kehysten rooli korostuu; prosessin luonne ymmärretään niiden perusteella.

Hahmottaminen puolestaan tarkoittaa sitä, että kielelliset elementit nostavat joitakin kehysensä osarakenteita korosteisiksi ilmaisemalla ne. Hahmotukseen siis sisältyy aina jokin näkökulma. Eri ilmausten merkitykset voidaan määritellä suhteessa samaan kehykseen, mutta silloin merkitykset eroavat sen mukaan, mitkä osat kehyksestä on hahmotettu. Käytetyimpiä esimerkkejä hahmotuksesta on *ostaa*- ja *myydä*-verbien välinen käsitteistysero. Molemmat liittyvät kaupankäyntitapahtumaan, mutta hahmottavat siitä eri osallistujat. Kun *ostaa* hahmottaa prosessin lisäksi omistajaa vaihtavan olion ja sen uuden omistajan (*Noora osti kirsikoita*), *myydä* hahmottaa omistajaa vaihtavan olion ja

9 Ks. varhaisesta kehysemantiikasta esim. Fillmore (1977; 1982). Goldberg (1995, 6–7, 25–27) tiivistää ajatuksen konstruktiokieliopin näkökulmasta, kun taas J. Leino (2003, 66–69) esittää kognitiivisen kieliopin ja kehysemantiikan käsitteiden aiemmat ja senhetkiset suhteet toisiinsa. Boas (2010) edustaa kehysemantiikan tuoretta vaihetta ja tarjoaa keskeiset aiheeseen liittyvät lähteet.

sen entisen omistajan (*Muusikko myi vanhoja esiintymisvaatteitaan*). Entinen omistaja voi esiintyä *ostaa*-verbin yhteydessä valinnaisempana elementtinä (*Noora osti kirsikoita 4H-kerholaisilta*) ja vastaavasti uusi omistaja *myydä*-verbin yhteydessä (*Muusikko myi vanhoja esiintymisvaatteitaan uskollisille ihailijoille*). Edellisissä esimerkeissä on kyse leksi-kaalisesta hahmotuksesta, sillä hahmotetut osallistujat määräytyvät sillä perusteella, mitä verbiä käytetään (Goldberg 1995, 44–48). Hahmotus voi kuitenkin olla myös *konstruktio-naalista*. Esimerkiksi eri argumenttirakennekonstruktiot voivat tuottaa samasta tapahtumasta erilaiset käsitteistykset (Goldberg 1995, 48–52). Toisin sanoen tapahtumat voidaan käsitteistää eri näkökulmista sekä leksikon että konstruktion tasolla. Argumenttirakennekonstruktion ns. hahmotetut osallistujat tunnistaa siitä, että ne toimivat keskeisissä kieliopillisissa tehtävissä (”direct grammatical relations”), kuten subjekteina ja objekteina, jolloin muut mahdolliset argumentit tai adjunktit osoittavat ei-hahmotettuja osallistujia (Goldberg 1995, 44–46, 48–49). Otsikkoaineistossani keskeisissä kieliopillisissa tehtävissä toimivat alkuasemainen ablatiivi- tai allatiivielementti (vaikka se on obliikvimuotoinen) ja sitä seuraava nominatiivi- tai partitiivielementti – riippumatta siitä, miten kyseiset tehtävät pitäisi nimetä.

2. Konstruktioiden merkitykset

2.1. LÄHDE-konstruktio

LÄHDE-konstruktio ilmaisee tyypillisesti tapahtumaa, jossa ablatiivilla merkitty agenttiivinen osallistuja 1) luovuttaa (*Valtiolta 66 miljoonaa euroa laajakaistaohjelmaan* (I)) tai 2) tuottaa (*Kjell Westöltä näytelmä vastuusta ja petoksesta* (I)) jotain tai 3) toimii jollakin erityisellä tavalla (*Ahtisaarelta käsittämätön kiukunpurkaus* (A)). Harvinaisia ovat tapahtumatyytit, joissa ablatiivilla merkitty osallistuja 4) on epäagenttiivinen eli aiheuttaa tapahtuman vahingossa tai tahtomattaan osallistuu siihen muulla tavoin (*Koulupojalta käsi Vilppulan sahall* (D)). Esittelen näiden merkitystyyppien prototyypiset ominaisuudet tarkemmin alla.

Luovuttamismerkitystyyppi viittaa tapahtumaan, jossa ablatiiviargumentin ilmaiseva osallistuja on selkeästi agenttiivinen – aloitteellinen, tahdonalainen, pyrkimyksellinen ja tapahtumaa alusta loppuun hallitseva. Jollakin tavalla tämä osallistuja siirtää nominatiivi-/partitiiviargumentin ilmaiseman, valmiiksi olemassa olevan osallistujan mahdollisen kolmannen osallistujan hallinta- tai vaikutuspiiriin (*Viroilta kunniamerkki promoottori Risto Juvoselle* (I); vrt. ablatiivi siirtotapahtumissa ja ”lähteen” ilmaisijana ISK § 478, 986, 1247, 1255).¹⁰ Tämä kolmas osallistuja kuuluu luovuttamisen semanttiseen kehykseen: se

10 *Iso suomen kielioppi* sisältää tuoreimman ja kattavimman deskriptiivisen esityksen suomen sijojen tehtävistä. Vertaan LÄHDE-konstruktion ablatiivin ja KOHDE-konstruktion allatiivin tehtäviä näihin kuvauksiin. ISK:ia on tietenkin edeltänyt pitkä sijojen tutkimuksen perinne, mutta sen tuoma tietous sisältyy ISK:iin. Siksi tässä yhteydessä ei mielestäni ole tarpeen viitata erikseen moniin alkuperäislähteisiin (ks. lähteet ISK § 1266).

toimii kuvatun siirtotapahtuman vastaanottaja-, määränpää- tai muunlaisena kohdeosallistujana, ja se ilmaistaan obliikvimuotoisena – siis ei-hahmotettuna – argumenttina. Koska kohdeosallistuja ei ole hahmotettu, se voi jäädä myös implisiittiseksi, kuten otsikossa *Maailmanpankilta ennätyssumma lainaa* (K) (vrt. Goldberg 1995, 58). Luovuttamismerkitystyypissä on konkreettisimmillaan kyse esineen siirtymisestä kahden ihmisen välillä eli prototyypisistä antamistapahtumasta (ks. antamistapahtumista esim. J. Leino 2001a, 67–68).

Tuottamismerkitystyypissä ablatiiviargumentin ilmaisemaan osallistujaan voi liittää samat agenttiiviset piirteet kuin luovuttamismerkitystyypissä. Se on osallistuja, joka tavalla tai toisella saa aikaan nominatiivi-/partitiiviargumentin osoittaman osallistujan (*Oppilailta video myymälävarkauksista* (K); vrt. ablatiivi ”tekijän” ilmaisijana ISK § 1255). Tämä on jonkinlainen tuotos, jonka olemus voi vaihdella konkreetista (*vauvakirja, uusia Linux-puhelimia*) abstraktiin (*näkemyks, tappiotulos*). Tällainen valmistamistapahtuma eroaa yllä kuvatusta luovuttamismerkitystyypin siirtotapahtumasta siinä, että kyse ei ole jo olemassa olevan olion siirtymisestä vaan uuden syntymisestä; käsitteellinen ero on vastaava kuin esimerkiksi kirjeen lähettämisen ja kirjoittamisen välillä. Tuottamisen semanttiseen kehykseen ei sisälly kohdeosallistujaa, minkä vuoksi niissä otsikoissa, jotka voi tulkita valmistamistapahtumaa ilmaiseviksi, ei olekaan kolmatta argumenttia. Jos otsikko kuitenkin tulkitaan tuottamismerkitystyypin mukaan, vaikka ilmaukseen kuuluu esimerkiksi ellollisviitteinen allatiivielementti, tämä hahmotuu jonkinlaiseksi hyötyjä-osallistujaa ilmaisevaksi adjunktiksi, tapahtuman marginaaliseksi osallistujaksi.¹¹ Niinpä otsikon *Väestöliitolta kirja nuorelle miehelle* (K) voitaisiin ymmärtää tarkoittavan esim. ’Väestöliitto julkaisee kirjan nuorta miestä varten.’ Luovuttamismerkitystyypin mukaan sama otsikko voitaisiin tulkita esim. ’Väestöliitto lahjoittaa kirjan nuorelle miehelle’.

Edelleen **toimintamerkitystyyppissä** ablatiiviargumentti ilmaisee selkeästi agenttiivista osallistujaa. Nominatiivi-/partitiiviargumentilla on kuitenkin huomattavan

11 Tarkoitan adjunktilla käsitteellisesti valinnaista, syntaktisesti lauseytimeen ulkopuolista lauseketta. Argumentti puolestaan on käsitteellisesti pakollinen ja syntaktisesti lauseytimeen kuuluva lauseke. Artikkelin toinen arvioija huomauttaa, ettei ole vakuuttunut luovuttamis- ja tuottamismerkitystyypin välisestä erosta obliikvielementin pakolliseksi tai valinnaiseksi käsitteistämässä, koska myös luovuttaminen voidaan käsitteistää ilman vastaanottajaa (’antaa pois’) ja vain alkuasemainen ablatiivi/allatiivi on tarkastelemieni konstruktoiden ”pakollinen” tunnusmerkki. Luulen, että käsitteet *pakollinen* (obligatory) ja *valinnainen* (optional) johtavat tässä hieman harhaan; *keskeinen* ja *marginaalinen* olisivat ehkä parempia. En nimittäin tarkoita, että kaikki luovuttamistapahtumat *täytyy* käsitteistää vastaanottajan sisältäviksi, minkä *seurauksena* myös LÄHDE-konstruktion luovuttamismerkitystyypissä obliikvielementin täytyy olla käsitteellisesti pakollinen. Sen sijaan tarkoitan, että jos jokin tämän tutkimani polyseemisen konstruktion toteutuma tulkitaan luovuttamistapahtumaa ilmaisevaksi, obliikvielementti ymmärretään tapahtuman tuikeen kuuluvaksi kohdeosallistujaksi kuten vastaanottajaksi. Jos taas jokin toteutuma tulkitaan tuottamistapahtumaksi, vastaava elementti ymmärretään tapahtuman kannalta marginaalisemmaksi hyötyjäksi, koska silloin ilmaus kattaa kaksi erillistä osatapahtumaa, tuottamisen ja aiotun luovuttamisen (tms.), ja hyötyjä kuuluu jälkimmäiseen. Tämä sopii yhteen sen kanssa, mitä luovuttamis- ja tuottamistapahtumien käsitteistämisestä tiedetään yleisemmin (vaikka hyötyjällä onkin tarkoitettu monenlaisia osallistujia; ks. esim. Goldberg 1995, 32, 38; J. Leino 2001b, 224–225; P. Leino 2001, 416). Samaan aikaan jotkin muut konstruktioit voivat tietenkin käsitteistää luovuttamis- ja tuottamistapahtumat toisin.

erilainen tehtävä kuin luovuttamis- ja tuottamismarkitystyytissä, sillä se viittaa jonkinlaiseen tekoon (*Kulttuuritoimelta tiukat säästöt* (K)). Toimintamarkitystyytissä nominatiivi-/partitiiviargumenttina onkin useimmiten deverbali nomini (*ratkaisu, myönnytyt, nousu*). Se itse asiassa osoittaa, millaisesta tapahtumatyytistä tarkalleen on kyse – samaan tapaan kuin finiittilauseiden verbit. Tämän markitystyytin mukaiset ilmaukset eivät siis ole samassa määrin skemaattisia prosessin suhteen kuin muiden markitystyytten, vaikka tapahtuman temporaalinen ja modaalinen ulottuvuus jäävätkin spesifioimatta.¹² Poikkeuksen kuitenkin muodostavat ilmaukset, joissa toisena argumenttina on kieltoverbiin pohjautuva *ei* (*Henkilöstöltä ei säästösopimukselle* (K)). Tällaiset ilmaukset ovat skemaattisia sen suhteen, millaiseen toimintaan *ei* viittaa, mutta ne tuntuvat kuvaavan useimmiten jonkinlaista kommunikointia tai hyväksynnän osoittamista. Näin ollen toimintatapahtumat eivät edusta yhtenäistä tapahtumatyytyä vaan vaihtelevat nominatiivi-/partitiiviargumentin ilmaiseman prosessin mukaan. Ne voi kuitenkin jakaa kolmeen ryhmään sillä perusteella, millainen rooli mahdollisella *elollisviitteisellä* allatiivielementillä on kuvatussa tapahtumassa:

1. **Toiminta.** Elollisviitteistä allatiivielementtiä *ei* voi sisällyttää ilmaukseen. Tällöin tapahtumassa on yksinkertaisesti kyse siitä, mitä ablatiivilla merkitty osallistuja tekee; semanttiseen kehukseen *ei* kuulu minkäänlaista kohdeosallistujaa (*Englannilta vain vartti hyvää peliä* (K), *Nokialta maailman ensimmäinen wcdma-koesoittto* [sic] *yleisessä verkossa* (A); vrt. ablatiivi ”tekijän” ilmaisijana ISK § 1255).

2. **Implikoitu toiminta.**¹³ Mahdollinen allatiivielementti viittaa osallistujaan, jolle ablatiiviargumentin osallistuja nominatiivi-/partitiiviargumentin osoittamalla tavalla antaa mahdollisuuden toimia tai jota pyytää tai vaatii (tj.s.) toimimaan joko spesifioimalla tai spesifioimattomalla tavalla (*Sri Lankan armeijalta uhkavaatimus tamilisille* (I) tulkittuna niin, että ’Sri Lankan armeija vaatii uhaten, että tamilisissit tekevät jotain (spesifioimatonta)’). Useimmiten tällainen implikoitu toimija on kuitenkin implisiittinen: *Vihreiltä naisilta tutkintapyyntö valtuutetun raiskauspuehista* (I) ymmärrettynä niin, että ’vihreät naiset pyytävät jotakin tahoaa tutkimaan valtuutetun raiskauspueheet’. Tässä esimerkissä on kuitenkin spesifioitu implikoitu toiminta: *tutkintapyyntö*.

3. **Kohdistettu toiminta.** Mahdollinen allatiivielementti viittaa osallistujaan, johon ablatiiviargumentin ilmaiseva osallistuja vaikuttaa suoraan. Se toimii usein jonkinlaisen viestin vastaanottajana kommunikointitapahtumassa (*Aholta moitteita presidentille SP:n nimityskiistassa* (K) tulkittuna ’Aho moittii president-

12 Vrt. Visapään (2009, 24–25) tutkimat itsenäiset A-infinitiivikonstruktiot, joissa verbistä puuttuu paitsi tempus- ja modus- myös persoonataivutus. Minun otsikkoaineistossani ablatiiviargumentti ilmaisee deverbalin nominin kuvaaman prosessin tekijän.

13 Tarkoitukseni *ei* ole väittää, että pyynnön, vaatimuksen ja muun vastaavan esittäminen *ei* itsessään ole toimintaa, vaan nimetä tapahtumatyytyä havainnollisella tavalla.

tiä SP:n nimityskiistassa¹⁴) tai muunlaisen toiminnan kohteena (*Vihreältä ryhmältä vahva tuki Haloselle* (D) tulkittuna 'vihreä ryhmä tukee vahvasti Halosta').

Tahattoman toiminnan merkitystyyppissä ablatiiviargumentti ilmaisee poikkeuksellisesti osallistujaa, joka ei ainakaan tahdonalaisesti ja pyrkimyksellisesti käynnistä eikä hallitse tapahtumaa, jossa on osallisena. Muiden merkitystyyppien ablatiiviargumentteihin verrattuna se on siis huomattavasti vähemmän agenttiivinen tai täysin epäagenttiivinen. Tämä merkitystyyppi tuntuu kattavan ainakin kolme tapahtumatyyppiä, joita yhdistää ablatiivilla merkityn osallistujan tahaton osuus tapahtumassa, mutta ne eroavat toisistaan siinä määrin, että periaatteessa niitä voisi käsitellä erillisinä merkitystyyppeinä. Otsikot, joiden voi tulkita sisältävän jonkinlaisen tahattomaan osallistujaan viittaavan ablatiiviargumentin, ovat kuitenkin yhteenlaskettuina aineistossani niin harvinaisia (noin 15/500), että erilaisten tahattomien tapahtumatyyppien käsitteleminen omina merkitystyyppinä ei ole tässä yhteydessä empiirisesti perusteltua. Esimerkkien puutteen vuoksi alla oleva erittely onkin vielä melko intuitiivinen ja hypoteettinen. Jostain syystä verbittömät ablatiivialkuiset ilmaukset siis hahmottuvat heikosti tahattomaan toimintaan viittaaviksi, vaikka sellaiset merkitykset olisivat täysin odotuksenmukaisia ablatiivin merkityksen perusteella. Sen sijaan tahattoman toiminnan merkitys vaatii usein sitä tukevan muun elementin, kuten adverbien (*TeliaSoneran johtajilta bonukset pois* (I)).

1. **Tahaton luovuttaminen.** Ablatiiviargumentti ilmaisee osallistujaa, joka menettää nominatiivi-/partitiiviargumentin ilmaiseman osallistujan hallustaan tai hallinnastaan (*Suurpankilta herjaava tietokonevirus* (A) tulkittuna 'suurpankilta lähtee leviämään (tjs.) herjaava tietokonevirus'; vrt. ablatiivi "menettäjän, tahattoman luovuttajan" ilmaisijana ISK § 1255). Menetyks voi koskea myös erottamaton omistus -suhdetta kuten otsikossa *Koulupojalta käsi Vilppulan sahall* (D). Tahatonta luovuttamista ilmaisevissa otsikoissa semanttiseen kehykseen ei siis välttämättä sisälly ollenkaan agenttiivista osallistujaa, jolloin tapahtuma käynnistyy ikään kuin itseksensä (edellinen esimerkki tulkittuna esim. 'koulupojalta katkesi käsi Vilppulan sahall'). Toisaalta myös implisiittinen agenttiivinen osallistuja voi aiheuttaa menetyksen (edellinen esimerkki tulkittuna esim. 'koulupojalta katkaistiin käsi Vilppulan sahall' tai otsikko *TeliaSoneran johtajilta bonukset pois* (I) tulkittuna esim. 'Teliasoneran johtajilta otetaan bonukset pois'). Olion menettävät osallistajat muistuttavat luovuttamismerkitystyyppin vastaavia osallistujia siinä, että jotain olemassa olevaa siirtyy pois niiden vaikutuspiiristä.

2. **Tahaton tuottaminen.** Ablatiiviargumentti ilmaisee osallistujaa, joka tulee vahingossa tuottaneeksi nominatiivi-/partitiiviargumentin ilmaiseman osallistujan (*Stora Enson Oulun tehtaalta hajuhaittoja* (I) tulkittuna esim. 'Stora Enson Oulun tehtaalta syntyi hajuhaittoja',¹⁴ *Suurpankilta herjaava tietokonevirus* (A)

14 Jos *Stora Enson Oulun tehtaalta* tulkitaan niin, että se viittaa paikkaan eikä ihmisistä koostuvaan yhteisöön, ilmaus ei kuulu tutkimukseni piiriin.

tulkittuna 'suurpankilta syntyi herjaava tietokonevirus'). Tämä merkitystyyppi muistuttaa tuottamismerkitystyyppiä, koska kuvatussa tapahtumassa syntyy uusi olio, mutta tapahtuma on pikemminkin vahinko kuin tavoiteltu. Finiittilauseissa ablatiivi sen sijaan ei tunnu ilmaisevan *tahatonta* tuottajaa kovin luontevasti muiden kuin *syntyä*-verbin seurassa tai ilman erillistä tahattomuutta korostavaa elementtiä, kuten *vahingossa*-adverbia.

3. **Tahattomana lähteenä oleminen.** Ablatiivielementti ilmaisee osallistujaa, jonka ei tarvitse olla edes fyysisesti läsnä kuvatussa tapahtumassa. Myös tällainen osallistuja on eräänlainen lähde, jonka aiemman toiminnan inspiroimana tai perusteella implisiittinen agenttiivinen osallistuja tuottaa jotain (*Beatlesilta viimeinen single* (A) tulkittuna esim. 'Beatlesilta julkaistaan viimeinen single',¹⁵ *Vuolijoelta mallia kansainvälistymiseen* (K) tulkittuna esim. 'Vuolijoelta otetaan mallia kansainvälistymiseen'). Tahattoman lähdeosallistujan läsnäolo tapahtumassa on siis abstraktia. Tällaiseen tulkintaan voivat ohjata erityisesti sellaiset tarkoitteet, joista tiedetään, etteivät ne enää ole olemassa (kuten edellisen esimerkin Beatles).

Tahattoman tuottamisen ja tahattomana lähteenä olemisen semanttiseen kehukseen ei sisälly kohdeosallistujaa, ja tahattoman luovuttamisen merkitystyyppissäkin se on mahdollinen vain, jos nominatiivi-/partitiiviargumentti viittaa siirrettävissä olevaan olioon, kuten konkreettiin esineeseen tai vaikkapa valtaan. Esimerkiksi erottamattoman omistuksen yhteydessä vastaanottajaosallistuja ei olisi luonteva (?*Koulupojalta käsi varastotyöntekijälle ~ ruumiinryöstäjille Vilppulan sahalla*).

2.2. KOHDE-konstruktio

KOHDE-konstruktio voi ilmaista tapahtumaa, jossa allatiivilla merkitty osallistuja 1) vastaanottaa jotain (*Suomalaisinsinööreille iso palkinto* (A)), 2) vastaanottaa tai on tarkoitettu vastaanottamaan jotain tiettyä tarkoitusta varten (*Veturinkuljettajille ajosimulaattoreita* (A)), 3) on eräänlainen kohderyhmä, jota jokin syntyvä olio koskee (*Henrikille ja apostoleille oma päivä* (K)), 4) hankkii jotain itselleen (*Nokialla ryöstäjille niukka saalispurkkapaketti* (A)),¹⁶ 5) on toisen elollisen osallistujan toiminnan suora kohde (*Romanipakolaisille seuranta* (K)), 6) on toisen elollisen osallistujan toiminnan epäsuora kohde ja saa sen perusteella luvan tai kiellon toimia tietyllä tavalla (*Soneralle ensi oikeus salaustekniikkaan* (K)), 7) onnistuu jollakin tavalla (*Marika Sohlbergille pudotuksia* (A)) tai 8) kohtaa, kokee jotain yllättävää (*Bushille vakava kolaus New Hampshires* (D)). Kuvaan kunkin merkitystyytin prototyypin tarkemmin alla.

15 Niin oudoilta kuin tällaiset ilmaukset kuulostavatkin, niitä esiintyy suhteellisen säännöllisesti parafrasitestiä tuloksissa.

16 Tämä ilmaus ei ole varsinaisesti allatiivialkuinen, mutta *Nokialla* toimii siinä kehysmääritteenä, joka ei muuta *ryöstäjille*-elementin semanttista eikä syntaktista tehtävää.

Vastaanottamismerkitystyypissä allatiiviargumentti ilmaisee osallistujaa, jolle jokin toinen taho luovuttaa nominatiivi-/partitiiviargumentin ilmaiseman olemassa olevan osallistujan. Tämä merkitystyyppi viittaa siis vastaavaan siirtotapahtumaan kuin LÄHDE-konstruktion luovuttamismerkitystyyppi, mutta eri osallistujan näkökulmasta (vrt. allatiivi siirtotapahtumissa ja ”vastaanottajan” ilmaisijana ISK § 478, 986, 1247, 1257). Onkin mahdollista, että ilmaukseen sisältyy luovuttajaa tai lähtöpaikkaa ilmaiseva argumentti, joka ei ole konstruktion hahmottama (*Viron armeijalle iso aselahjoitus USA:sta* (K)).

Hyödyntämismerkitystyypissä allatiiviargumentti ilmaisee osallistujaa, joka vastaanottaa tai on tarkoitettu vastaanottamaan nominatiivi-/partitiiviargumentin ilmaiseman osallistujan. Hyödyntämisen semanttiseen kehykseen sisältyy tieto, että lähdeosallistuja (joka voidaan ilmaista ei-hahmotettuna argumenttina) luovuttaa tai valmistaa luovuttaakseen olion, jotta siitä olisi suoraa hyötyä kohdeosallistujalle (*Alieneille pizzaa ja pastaa* (A) tulkittuna esim. ’alieneille annetaan syötäväksi pizzaa ja pastaa’, ’alienien syötäväksi valmistetaan pizzaa ja pastaa’; vrt. ”hyötyjämuotti” ISK § 478; ks. valmistamisverbeistä henkilöviitteisen allatiivin yhteydessä J. Leino 2001b, 221–228). Parafraasitestin tuloksissa tämä ero suhteessa vastaanottamismerkitystyyppiin näkyy erityisesti siinä, että tietynlaisia otsikoita parafraasoidessaan koehenkilöt usein lisäsivät ilmauksiinsa sellaisia adjunkteja kuin *avuksi* tai *käyttöön* (*Vammaisille sata tukihenkilöä* (K) → *Vammaisten avuksi annetaan sata tukihenkilöä*) – toisin kuin muiden merkitystyyppien yhteydessä (Västi 2011, 92–93; ks. Kotilainen 2001, 160–161). Myös J. Leino (2001a, 74–78) ja Newman (1996, 53–54) ovat havainneet antamistapahtumista, että niiden semanttiseen kehykseen kuuluu usein tietoa tulevasta vastaanottajan ja siirtyvän olion välillä tapahtuvasta toiminnasta ja että tämä tieto voidaan ilmaista adjunktein.

Kohderyhmämerkitystyypissä allatiiviargumentti ilmaisee osallistujaa, joka on epäsuora kohde toisen, semanttiseen kehykseen kuuluvan (mahdollisesti ei-hahmotettuna argumenttina ilmaistun) elollisen osallistujan toiminnalle. Nominatiivi-/partitiiviargumentti viittaa olioon, jonka tämä implisiittinen tai eksplisiittinen agenttiivinen osallistuja luo ja joka tavalla tai toisella liittyy allatiiviargumentin ilmaisemaan osallistujaan (*Sääproffille ikiomat SM-kisat* (A); vrt. ”hyötyjämuotti” ISK § 478; ks. valmistamisverbeistä henkilöviitteisen allatiivielementin yhteydessä J. Leino 2001b, 221–228). Kyseessä ei siis ole siirtotapahtuma, jossa jotain päättyy allatiiviargumentin ilmaiseman osallistujan haltuun, vaan tämän kohderyhmäosallistujan ja tuotetun olion välinen suhde on samaan tapaan abstrakti kuin tahattoman lähdeosallistujan ja tuotetun olion välinen suhde LÄHDE-konstruktion tahattomana lähteenä olemisen merkitystyypissä. Siksi myöskään kohderyhmäosallistujan tarkoitteen ei tarvitse olla olemassa (*Sotaveteraaneille muistomerkki Kanadaan* (K) tulkittuna esim. ’Sotaveteraaneille omistettu muistomerkki pystytetään Kanadaan’).

Hankkimismerkitystyypissä allatiivimuotoinen argumentti ilmaisee agenttiivista osallistujaa, mikä on erittäin harvinaista erilaisiin kohdeosallistujiin liitetyille morfeemeille (ks. niiden polysemiasta Rice–Kabata 2007). Tämä osallistuja hankkii nominatiivi-/partitiiviargumentin ilmaiseman osallistujan hallintapiiriinsä *itse* – tyyppisesti joko ostamalla tai perustamalla sen (*Trelleborgille loput Starckjohannin osakkeet* (K), *Nokialle tuotekehitystalo* (K)). Näin ollen tämä merkitystyyppi muistuttaa vastaanottamis- ja

hyödyntämismerkitystyyppiä siinä, että kuvatussa tapahtumassa on kyse olion siirtämisestä tai valmistamisesta jollekulle, mutta tässä allatiiviargumentti ilmaisee sekä energiavirran lähteen että kohteen. Hankkimisen semanttiseen kehykseen sisältyy lähdeosallistuja, joten se voidaan ilmaista ei-hahmotettuna argumenttina.

Suoran vaikuttamisen merkitystyytit allatiiviargumentiksi merkitty osallistuja on toisen, agenttiivisen osallistujan toiminnan suora kohde eli patienttimainen. Nominatiivi-/partitiivimuotoinen argumentti osoittaa suoraan kyseisen vaikutustavan ja onkin tavallisesti deverbaali nomini (*Nosturinkuljettajille koulutusta* (A)). Agenttiivinen osallistuja jää usein implisiittiseksi, vaikka se voidaankin ilmaista ei-hahmotettuna argumenttina. Toisin sanoen tämä merkitystyyppi kattaa tapahtumia, joissa allatiivimuotoinen osallistuja asetetaan johonkin asemaan, sitä kohdellaan jotenkin tai sille tehdään jotain (vrt. aiheuttamisverbit allatiivielementin yhteydessä J. Leino 2001b, 242–249).

Implikoidun toiminnan merkitystyytit allatiiviargumentti viittaa osallistujaan, johon toinen, agenttiivinen osallistuja vaikuttaa epäsuorasti myöntämällä sille tai kieltämällä siltä nominatiivi-/partitiiviargumentin ilmaiseman (*Suomelle suora valvontayhteys Ignalinaan* (K)) tai implikoiman (*SAS:lle kolmas vuoro Oulun ja Tukholman välille* (K) ymmärrettynä esim. 'SAS:lle myönnetään kolmas vuoro päivässä lennettäväksi Oulun ja Tukholman välillä') toiminnan. Implikoidun toiminnan semanttiseen kehykseen kuuluu tieto vallankäytöstä, eli sallittu tai estetty toiminta perustuu agenttiivisen osallistujan päätökseen, mutta jostain syystä kyseistä osallistujaa ei voi ilmaista edes ei-hahmotettuna argumenttina tässä konstruktiossa. Tällaisten ilmausten semantiikassa on paljon samaa kuin J. Leinon (2001c; 2003) tutkimissa permissiivirakenteissa.

Onnistumismerkitystyyppi¹⁷ on toinen poikkeuksellinen ilmaistyyppi, jossa tapahtuman agenttiivisinta osallistujaa ilmaistaan allatiivilla: allatiiviargumentti ilmaisee aloitteellista, tahdonalaista ja pyrkimyksellistä osallistujaa, joka yrittää jotain implikoitua ja onnistuu siinä nominatiivi-/partitiiviargumentin osoittamalla tavalla (*Passerille* [ravihevonen] *laukka tai voitto* (A), *Suomalaiselle lautaennätys* (A)). Tällainen osallistuja ei kuitenkaan ole prototyyppinen agentti, koska se ei hallitse koko tapahtumaa: lopputulos ei ole täysin sen käsissä. Näin tulkittaviin ilmauksiin ei sisälly kolmatta, ei-hahmotettua argumenttia, koska allatiiviargumentti ilmaisee sekä energiavirran lähdeä että kohdetta – osallistujaa, jonka nimiin sen oman yrityksen lopputulos päättyy. Sen sijaan konstruktiotaka-alasta tapahtuman muut mahdolliset osallistajat.

Kohtaamismerkitystyyppi erottuu edellä käsitellyistä siinä suhteessa, että se viittaa tapahtumiin, joihin ei sisälly implisiittistä, saati eksplisiittistä, agenttiivista osallistujaa. Kyse on pikemminkin yllättävistä, kohtalonomaisista tai vahinkotapahtumista, joiden esitetään alkavan itseksensä. Tältä osin kohtaamismerkitystyyppillä on yhteyksiä LÄHDE-konstruktion tahattoman luovuttamisen ja tuottamisen merkitystyyppisiin. Näissä kohtaamistapahtumissa allatiiviargumentin ilmaiseman osallistujan kokemuspääpiiriin ilmaantuu jotain nominatiivi-/partitiiviargumentin osoittamaa (*Ydinturman uhrille rajua määrää*

17 Artikkelissa Västi (2011) käytin tällaisesta allatiiviosallistujasta nimitystä *TOIMIJA* (ACTOR), mutta tässä ja artikkelissa Västi (tulossa) nimitystä vastaa *ONNISTUJA*.

säteilyä (K), *Japanin kruununprinsessalle keskenmeno* (K); vrt. allatiivi ”kokijan” ilmaissijana ISK § 986, 1257 ja intransitiiviset konstruktiot henkilöviitteisen allatiivin yhteydessä P. Leino 2001, 435–441). Jos nominatiivi-/partitiiviargumentti viittaa ihmiseen (*Coyotesille uusi ostajaehdokas* (I)), se voidaan toki tulkita tahdonalaiseksi ja pyrkimykselliseksi osallistujaksi, joka kontrolloi omaa mukanaoloaan tapahtumassa. Sillä voi siis olla agenttiivisia *ominaisuuksia*, mutta sitä ei kuitenkaan ole käsitteistetty agentiksi. Koska tällaisten kohtaamistapahtumien semanttiseen kehukseen ei ylipäättään sisälly agenttiivista osallistujaa, tämän merkitystyyppin mukaisesti tulkittavat ilmaukset eivät myöskään sisällä kolmatta, ei-hahmotettua argumenttia.

3. Konstruktion muoto

Konstruktiokieliopin viitekehyksessä lähdetään siitä, että kaikki kieliopilliset rakenteet muodostavat konstruktioita, vakiintuneita muoto–merkitys-pareja, jotka ovat pohjimmiltaan samantyyppisiä mutta sijoittuvat syntaksi–leksikko-jatkumon eri kohtiin. Tästä seuraa, että argumenttirakennekonstruktioilla on oma itsenäinen – toki skemaattinen – merkityksensä riippumatta siitä, millä lekseemeillä ne täytetään. Myös sijoilla on omat merkityksensä, ja ne ovat usein polyseemisiä lekseemien ja konstruktioiden tapaan (esim. P. Leino 1989, 191–192; vrt. Leino ym. 1990, 7–58). Niinpä tarkastelemieni verbittömiä konstruktioiden muoto [nominivartalo-ablatiivi/allatiivi nominivartalo-nominatiivi/partitiivi] motivoi niiden merkitystä; sijojen merkityspotentiaali viitoittaa tulkintamahdollisuuksien alan. Konstruktiioihin kuitenkin liittyy vaihtelevan asteista läpinäkymättömyyttä, eli niiden merkitys ei aina ole kokonaan ennustettavissa osiensa perusteella. (Esim. Goldberg 1995, 4, 31–39; Fried–Östman 2004, 12, 18–19, 22; Croft 2007, 463–471.) Siksi verbittömän argumenttirakennekonstruktionkaan merkitys ei välttämättä ole täysin kompositionaalinen, elementtien muotoon suoraan perustuva. Tämä näkyy erityisen hyvin KOHDE-konstruktion niissä merkitystyypeissä, joissa allatiivi merkitsee ainakin osin agenttiivista osallistujaa, eli hankkimis- ja onnistumismerkitystyyppissä.

Käsittelen tässä luvussa ensin LÄHDE- ja sitten KOHDE-konstruktion muotoa. Käytän konstruktioiden merkitysten kuvaamisessa argumenttirooleja eli semanttisia rooleja, jotka kuvaavat argumenttirakennekonstruktion elementtien omaa skemaattista merkitystä (vrt. Goldberg 1995, 48–49).

LÄHDE-konstruktio koostuu vähintään elollisviitteisestä ablatiivielementistä ja nominatiivi- tai partitiivielementistä. Ne ovat konstruktion hahmotettuja argumentteja (ks. 1a). Joissakin merkitystyypeissä konstruktion sisältyy myös tulosijainen tai adpositiivimuotoinen ei-hahmotettu argumentti (ks. 1b). Lisäksi erilaiset adjunktit ovat luonnollisesti mahdollisia konstruktion toteutumissa (ks. 1c).¹⁸

18 Merkitsen argumenttiroolit kapiteeleilla. Hahmotetut argumentit on merkitty lihavoinnilla esimerkeissä 1–2.

(1a)	argumentti
LÄHDE
<i>Natolta</i>	argumentti
TEEMA
<i>voimannäyttö (K)</i>	
(1b)	argumentti
LÄHDE
<i>Luvialta</i>	argumentti
TEEMA
<i>lämmittimiä</i>	argumentti
VASTAANOTTAJA/MÄÄRÄNPÄÄ/tms.
USA:n ilmavoimille (A)
(1c)	argumentti
LÄHDE
<i>Syyttäjältä</i> | argumentti
TEEMA
<i>valitus</i> | (adjunkti)

<i>Siim Kallaksen oikeusjutussa (A)</i> |

Ablatiivi merkitsee elollisen osallistujan tyyppillisesti habitiivisen tai toimintaa ilmaisevan tapahtuman lähteeksi (ks. ISK § 1247, 1255). Nominatiivi ja partitiivi puolestaan ovat kieliopillisia sijoja, jotka merkitsevät tapahtumien ydinosallistujia – sekä toimijoita että toiminnan kohteita riippuen elementin asemasta konstruktiossa (ks. ISK § 1221–1222). Näiden merkitysten mukaisesti ablatiiviargumentin rooliksi voikin kaikissa merkitystyypeissä määritellä LÄHTEEN ja nominatiivi-/partitiiviargumentin rooliksi TEEMAN (siirtyvä tai syntyvä olio). Ei-hahmotettu argumentti ilmaisee muotonsa ja tarkoitteensa mukaan erilaisia kohderooleja, lähinnä VASTAANOTTAJAA ja MÄÄRÄNPÄÄTÄ. Näin ollen LÄHDE-konstruktion toteutumille on yhteistä, että LÄHTEEN vaikutuspiiristä syntyy, siirtyy tai alkaa TEEMA. Osallistujien keskinäisen suhteen tarkempi luonne vaihtelee eri merkitystyypeissä luvussa 2.1. kuvatulla tavalla sen mukaan, missä määrin LÄHDE on agenttiivinen ja millainen TEEMA on. Myös kolmannen, ei-hahmotetun argumentin läsnäolo vaikuttaa LÄHTEEN ja TEEMAN välisen suhteen hahmottumiseen. Niinpä esimerkki 1b hahmottuu herkästi luovuttamismerkitystyyppin mukaisesti tyyliin ’Luvia lähettää (tjs.) lämmittimiä USA:n ilmavoimille’, vaikka se voidaan ymmärtää myös niin, että ’Luvia valmistaa (tjs.) lämmittimiä USA:n ilmavoimille’. *Luvialta lämmittimiä* puolestaan tulkittaisiin kenties herkemmin ’Luvia valmistaa (tjs.) lämmittimiä kuin ’Luvia toimittaa (tjs.) lämmittimiä (jonnekin/jollekulle)’. Sen sijaan esimerkin 1c kolmas elementti on adjunkti, joka toimii tapahtuman kehysmääritteenä, joten se ei vaikuta samalla tavalla itse tapahtumatyyppin tulkintaan.

KOHDE-konstruktio koostuu vastaavasti vähintään elollisviitteisestä allatiivielementistä ja nominatiivi- tai partitiivielementistä (ks. 2a). Myös tässä konstruktiossa joihinkin merkitystyypeihin sisältyy lisäksi ei-hahmotettu erosijainen tai adpositiomuotoinen argumentti (ks. 2b), ja erilaiset adjunktit ovat käytännössä tavallisia (ks. 2c).

(2a)	argumentti
VASTAANOTTAJA
<i>Koiralle</i>	argumentti
TEEMA
<i>sydämentahdistin (K)</i>	
(2b)	argumentti
VASTAANOTTAJA
<i>Haloselle</i>	argumentti
TEEMA
<i>tunnustusta</i>	argumentti
LÄHDE
<i>vastapuolelta (D)</i>
(2c)	argumentti
AGENTTIIVINEN
VASTAANOTTAJA
<i>Hinduille</i> | argumentti
TEEMA
<i>voitto</i> | adjunkti

<i>Intiassa (A)</i> |

Nominatiivi-/partitiiviargumentin rooli on vastaava kuin LÄHDE-konstruktiossa, TEEMA. Ablatiiville lähes symmetrisesti allatiivi merkitsee elollisen osallistujan tyypillisesti habitiivisen tai muunlaista toimintaa ilmaisevan tapahtuman tai kokemuksen kohteeksi (ks. ISK § 1247, 1257). Tarkastelemassani konstruktiossa allatiiviargumentti ilmaisee aina osallistujaa, jonka vaikutuspiiriin TEEMA päättyy, joten sen rooliksi voi määritellä VASTAANOTTAJAN. Hankkimis- ja onnistumismerkitystyyppissä tämä osallistuja on kuitenkin agenttiivinen, minkä vuoksi AGENTIIVINEN VASTAANOTTAJA on ehkä kuvaavampi rooli niissä tapauksissa. VASTAANOTTAJAN rooli pitää joka tapauksessa ymmärtää hyvin abstraktisti monissa merkitystyypeissä. Ei-hahmotettu argumentti ilmaisee jonkinlaista lähderoolia, lähinnä LÄHDETTÄ tai LÄHTÖPAIKKAA. Kokonaisuudessaan KOHDE-konstruktiossa on siis kyse siitä, että TEEMA päättyy (AGENTTIIVISEN) VASTAANOTTAJAN vaikutuspiiriin. Tapahtuman tarkempi luonne vaihtelee eri merkitystyypeissä luvussa 2.2. kuvattulla tavalla sen mukaan, sisältääkö tapahtuma agenttiivisen osallistujan – ja jos sisältää, mikä osallistujista hahmottuu agenttiiviseksi – ja minkä luonteiseksi TEEMA ymmärretään. Myös tässä konstruktiossa mahdollisen kolmannen, ei-hahmotetun argumentin läsnäolo vaikuttaa (AGENTTIIVISEN) VASTAANOTTAJAN ja TEEMAN välisen suhteen hahmottumiseen. Esimerkiksi otsikko *Schroderukselle uusi ohjus* (A) voidaan tulkita hankkimismerkitystyyppin mukaisesti niin, että Schroderus itse ostaa (tjs.) uuden ”ohjuksen”, mutta ablatiiviargumentin läsnäolo (*Schroderukselle uusi ohjus sponsoreilta*) ohjaisi tulkintaa todennäköisemmin vastaanottamismerkitystyyppin suuntaan.

LÄHDE-konstruktio LÄHDE on agenttiivinen kolmessa merkitystyyppissä neljästä (ks. luku 2.1.), mikä on yhteensopivaa sen kanssa, että se on elollisviitteinen ja alkuasemainen eli osin tyypillisen subjektin kaltainen (vrt. Helasvuo–Huumo 2010). Erona on sijanmerkintä, mutta elollisviitteisillä ablatiivielementeillä ilmaistaan yleisemminkin agenttiivisiä lähdeosallistujia (esim. *Se oli kauniisti tehty sinulta, Äidiltä tuli tiukka käsky*, ks. ISK § 1255). Myös ablatiiviargumentin epäagenttiiviset tehtävät ovat ennustettavissa sen perusteella, mitä ablatiivin käytöstä tiedetään (esim. *Varas vei vanhukselta kaikki ostokset, Neidiltä taisi jäädä sydän ulkomaille*, ks. ISK § 478, 1255). KOHDE-konstruktio kaihissa merkitystyypeissä puolestaan on jonkinlainen VASTAANOTTAJA-allatiivi, mikä vastaa sitä, millaisia elollisia osallistujia allatiivilla yleensäkin ilmaistaan (ks. Leino ym. 2001; ISK § 1247, 1257). Konstruktion muodon perusteella ei kuitenkaan ole ennustettavissa, että joissakin merkitystyypeissä allatiiviargumentti toimii AGENTIIVISEN VASTAANOTTAJANA. Ablatiiviargumentin tavoin se esiintyy tyypillisen subjektin paikalla, mikä voi motivoida tällaista merkityslaajentumaa analogisesti: subjektit ovat usein AGENTTEJA, ja elollisviitteisenä allatiiviargumentti voi rinnastua niihin. Samalla jonkinlainen ikoninen motivaatio voi edistää sen hahmottumista agenttimaiseksi: ilmauksen ensimmäinen elementti vastaa usein toimintaketjun energiavirran lähdetä ja kyseisen tapahtuman ajallisesti ensimmäistä komponenttia, joka on myös käsitteellisesti keskeinen (vrt. erilaiset ”alkupisteet” Langacker 1991, 293 ja suomen kielen lausetason alkupisteet Helasvuo–Huumo 2010, 171–175). Alkuasemaisuuden merkitystä havainnollistaa esimerkkipari *BC Nokian naisille voitto* (A) ~ *Voitto BC Nokian naisille*. Ensimmäinen esimerkki voidaan tulkita KOHDE-konstruktio onnistumismerkitystyyppin mukaisesti niin, että BC Nokian

naiset saavuttavat voiton aktiivisen yrittämisen tuloksena, kun taas jälkimmäisessä esimerkissä heidän ponnistelunsa voiton saavuttamiseksi ovat taka-alaistettuja. Kyseiset naiset eivät siis hahmotu agentiivisiksi, vaan tapahtuma esitetään voiton näkökulmasta niin, että se päättyy BC Nokian naisille.

Se, että tarkastelemissani verbittömissä konstruktioissa ensimmäinen elementti on ylipäättään semanttisessa eikä kieliopillisessa sijassa, liittyyneen siihen, että kieliopillisten sijojen oma merkitys on äärimmäisen skemaattinen. Esimerkiksi ilmaukset **Nato voimannäyttö* ja **Ahonen adjutantteja* eivät hahmotu viittaamaan mihinkään tiettyihin tapahtumatyyppeihin, toisin kuin *Natolta voimannäyttö* (K) ja *Ahoselle adjutantteja* (A). Ilman verbiä olisi siis mahdoton tunnistaa kieliopillisissa sijoissa olevien elementtien keskinäisiä suhteita, kun taas semanttiset sijat ilmaisevat relaatioita suhteellisen tarkasti. Toisaalta myös verbin tehtävä ilmaista prosessia täytyy delegoida toiselle elementille. Helasvuo (2001, 116) puolestaan on havainnut puhutun kielen vapaista NP:istä, että niitä ei esiinny juuri ollenkaan genetiivi- ja akkusatiivimuotoisina, mikä selittyy sillä, että kumpikin sija on sekä syntaktisesti että semanttisesti riippuvainen jostain toisesta elementistä. Itsenäisinä elementteinä genetiivi- ja akkusatiivilausekkeiden tehtävä on siis herkästi epäselvä. Muutosta ilmaisevat, usein ihmisosallistujia merkitsevät ulkopaikallissijat sen sijaan ovat omiaan itsenäiseen ja erityisesti verbiä paikkaavaan tehtävään, koska niiden oma merkitys on dynaaminen. (Ks. myös transitiivikonstruktion skemaattisesta merkityksestä Goldberg 1995, 118–119 ja paikallissijalla merkittyjen ihmisosallistujien semantiikasta Kotilainen 1999.)

Paikallissijojen rooli predikoivina elementteinä on huomattu muissakin yhteyksissä sen jälkeen, kun Siro (1964, 26–29) muotoili suhdeseäntönsä, jonka mukaan paikallissijapäätte voi toimia ”kvasipredikaattina” eli osoittaa kantanaan olevan nominin suhdetta toiseen lauseenjäseneseen – subjektiin tai objektiin. Helasvuo (1991, 41) toteaa, että Siro ilmeisesti puhui *kvasipredikaateista*, koska oletti niiden toimivan aina yhdessä varsinaisen predikaatin eli finiittiverbin kanssa. Helasvuo (1991, 40–41; 2001, 123–124) itse analysoi verbittömiä, kieliopillisessa sijassa olevan nominin ja paikallissijamuotoisen nominin muodostamia rakenteita puhutun kielen aineistosta ja esittää, että niissä paikallissija toimii predikaattina, jonka argumentteja ovat sen kantana oleva nomini ja kieliopillisessa sijassa oleva nomini. Tällainen näkemys sopii täysin yhteen oman lähestymistapani kanssa. Kangasmaa-Minn (1984, 77–78) puolestaan esittää, että suomi on ”nominikieli”, jossa nominin ovat ensisijaisia verbiin nähden ja verbi vain vahvistaa sen, minkä nominin sijapäätteineen jo ilmaisevat (ks. myös Hakanen 1972, 51–52; Siro 1974). Näin äärimmäisen näkemys ei kuitenkaan tunnu aivan loppuun asti muotoillulta eikä ole tarpeenkaan verbittömien konstruktioiden analysoinnissa.

Konstruktion muoto määrittelee siis suuntaviivat verbittömien ilmausten tulkinnalle, mutta jokainen toteutuma tulkitaan myös yksityiskohtaisemmin jonkin luvussa 2 kuvatun merkitystyytin mukaisesti. Seuraavaksi, luvuissa 4–6, käsittelen seikkoja, jotka vaikuttavat eri merkitystyyppien aktivoitumiseen. Käytän todellista otsikkoaineistoa argumentointini havainnollistamiseen, mutta en pyri osoittamaan, mikä tulkinta on todennäköisin tai oikeutetuin minkäkin yksittäisen otsikon alkuperäisessä esiintymiskontekstissa. Sen

sijaan pohdin teoreettisemmalla tasolla, millainen oma, kontekstista riippumaton merkityspotentiaali LÄHDE- ja KOHDE-konstruktioilla on ja millaiset tekijät voivat viedä niiden toteutumien tulkintoja eri suuntiin. Olen siis kiinnostunut siitä paradoksaalisesta kysymyksestä, mistä tapahtumatyyppien välinen polysemia ilmaantuu näihin verbittömiin konstruktioihin, kun ne lähtökohtaisesti ilmaisevat tapahtumia skemaattisesti eli spesifioimatta niitä verbin avulla. Haluan myös korostaa, etteivät kaikki mahdolliset tulkinnat ole yhtä luontevia tai todennäköisiä. Olisi kuitenkin erilaisen tutkimuksen aihe selvittää ”oikeat tulkinnat” tai niiden mahdollinen hierarkia.

4. Leksikaalinen semantiikka

Leksikaalisella semantiikalla on luonnollisesti huomattava painoarvo verbittömien ilmausten tulkinnassa: yksittäisten leksikaalisten elementtien referentiaaliset ominaisuudet motivoivat ilmauksen hahmottumista tietyn merkitystyyppin mukaan. (Täytyy silti muistaa, että leksikaalisten elementtien eri ominaisuudet voivat ohjata tulkinnan eri merkitystyyppisiin, mistä seuraa yksittäisten ilmausten polysemiaa.) LÄHTEEN ja TEEMAN suhde LÄHDE-konstruktiossa ja (AGENTIIVISEN) VASTAANOTTAJAN ja TEEMAN suhde KOHDE-konstruktiossa riippuvat siis ennen kaikkea elementtien omasta merkityksestä. Tämä näkyy hyvin ilmauksista, jotka ovat muodollisesti täysin identtisiä mutta jotka voidaan tulkita eri merkitystyyppien mukaisesti. Havainnollistan tätä leksikaalisen semantiikan roolia LÄHDE-konstruktion avulla (ks. 3a–d). Vaikuttaa siltä, että erityisesti TEEMA-argumentin edussanan referentiaaliset ominaisuudet ohjaavat tulkintaa, mutta ilmauksen kokonaismerkitykseen vaikuttavat tietenkin sen kaikki leksikaaliset elementit, myös adjunktit. Adjunktien merkitys liittyy läheisesti lausekontekstiin, jota tarkastelen lähemmin luvussa 6.

	LÄHDE	TEEMA
(3a)	<i>Teollisuuspankilta</i>	<i>miljoonien laina</i> (K)
(3b)	<i>Beatlesilta</i>	<i>viimeinen single</i> (A)
(3c)	<i>Radioheadilta</i>	<i>uusi albumi</i> (I)
(3d)	<i>Alholta</i>	<i>kova vastahyökkäys</i> (K)

Esimerkeissä 3a–d on kaikissa ablatiivimuotoinen LÄHDE-argumentti ja nominatiivimuotoinen TEEMA-argumentti, johon sisältyy määrite, mutta jokainen ilmaus voidaan tulkita eri merkitystyyppin mukaisesti. Esimerkki 3a hahmottuu helposti luovuttamismerkitystyyppiä edustavaksi, esim. ’teollisuuspankki myöntää miljoonien lainan (spesifioimattomalle implisiittiselle taholle)’. Esimerkki 3b puolestaan on ymmärrettävissä tahattoman toiminnan merkitystyyppin mukaan, esim. ’Beatlesilta julkaistaan viimeinen single’. Esimerkki 3c tulkittaneen tavallisesti tuottamismerkitystyyppin tavalla, esim. ’Radiohead julkaisee uuden albumin’. Esimerkki 3d taas hahmottuu todennäköisesti toimintamerkitystyyppin ilmaukseksi: ’Alho teki kovan vastahyökkäyksen’.

Esimerkin 3a *laina* viittaa olioon, joka luovutetaan väliaikaisesti jonkun haltuun ja joka siten on valmiiksi olemassa oleva. *Lainan* määrite *miljoonien* ja LÄHDE *teollisuuspankilta* paljastavat vielä, että *lainan* tarkoite on tässä tapauksessa rahaa. Siksi teollisuuspankin ja lainarahan välille hahmottuu herkästi siirtosuhde. Esimerkin 3b *single* voi viitata niin syntyvään kuin siirtyvään olioon, ja määrite *viimeinen* tarkentaa vain sen ajallista asemaa implikoitujen muiden singlejen joukossa. LÄHDE-argumentti *Beatlesilta* kuitenkin viittaa menneeseen yhtyeeseen, mikä mahdollistaa esimerkin tulkittamisen tahatonta toimintaa ilmaisevaksi. Tarkemmin määriteltynä merkitykseksi hahmottuu siis tahattomana lähteenä toimiminen, koska muissa tahattoman toiminnan merkitystyyteissä ablatiivilla ilmaistaan osallistujia, jotka ovat fyysisesti läsnä tapahtumassa. Tahattoman lähteen merkitystyyteissä TEEMA-argumentti viittaa syntyvään olioon, joten *viimeinen single* mukautuu siihen merkitykseen. Vastaavasti esimerkin 3c *albumi* voi yhtä hyvin viitata niin syntyvään kuin siirtyvään olioon, mutta sen määrite *uusi* ohjaa edelliseen mahdollisuuteen. Sinänsä myös kokonaisuus *uusi albumi* voidaan ymmärtää joko niin, että albumi on vasta luotu ('albumi, jota ei vähän aikaa sitten ollut olemassa', esim. *Korsuorkesteri julkaisi uuden albumin*) tai että se on tilanteen kannalta uusi mutta muuten jo olemassa oleva ('albumi, joka on eri kuin jokin toinen aikaisemmin', *Haluaisin lainata sinulta jonkin uuden albumin*), mutta koska LÄHDE-argumentti *Radioheadilta* viittaa tunnettuun yhtyeeseen (jollaiset usein tuottavat uusia albumeja säännöllisin väliajoin) eikä ilmauksessa ole eksplisiittistä kohdeargumenttia, 3c hahmottuu luontevimmin niin, että Radiohead jotenkin tuottaa uuden albumin. Näin ollen 3b:n ja 3c:n välinen tulkintaero kietoutuu erottamattomasti myös maailmantietoon, jota käsittelen enemmän seuraavassa luvussa.

Esimerkin 3d merkitys syntyy hieman toisin, koska sen TEEMA-argumentin edussana *vastahyökkäys* perustuu verbiin *hyökätä*. Määrite *kova* tarkentaa vielä vastahyökkäyksen laatua. TEEMAN deverbaalisuudesta seuraa, että ilmaus 3d ei ole yhtä skemaattinen eikä monitulkintainen kuin edellä käsitelty 3a–c, vaan päinvastoin on varsin yksiselitteistä, että LÄHDE-argumentti *Alholta* osoittaa TEEMAN ilmaiseman teon suorittajan. Näin ollen leksikaalisen semantiikan vaikutus on huomattavasti suurempi tässä tapauksessa. Ne verbittömät ilmaukset, joiden TEEMA on deverbaali substantiivi, ovat kaiken kaikkiaan eri asemassa tulkintaprosesseissa kuin ne, joiden TEEMA on muunlainen substantiivi.

5. Maailmaa, kulttuuria ja kieltä koskeva tieto

Kuten jo edellisessä luvussa ilmeni, leksikaalinen semantiikka yksin ei selitä verbittömien ilmausten tulkintoja eri merkitystyytien kesken, vaan tulkinnassa hyödynnetään myös viitattuihin tarkoitteisiin liittyvää maailmantietoa ja kulttuurista tietoa. Leksikaalista semantiikkaa analysoidessani vetosinkin niihin: Beatles ei ole enää olemassa, toisin kuin Radiohead, ja yhtyeet julkaisevat säännöllisin väliajoin levyjä. Toisesta näkökulmasta ilmaistuna edellinen luku havainnollistaa sitä kehyssemantiikkaan sisältyvää näkemystä, että leksikaalista merkitystä ei edes voi täysin eristää kielenulkoisesta tiedosta.

Myös kielenulkoisen tiedon vaikutus näkyy havainnollisesti ilmauksissa, jotka ovat muodollisesti (lähes) identtisiä mutta jotka mitä luultavimmin ymmärretään eri tavalla. Annan tässä yhteydessä esimerkin sellaisista KOHDE-konstruktion toteutumista, joissa on nominatiivimuotoinen TEEMA ja kolme argumenttia. Esimerkissä 4a allatiivielementti voi olla AGENTIIVISEN VASTAANOTTAJAN tehtävässä, kun taas esimerkissä 4b se voi toimia tyyppilisempänä VASTAANOTTAJANA. Verbittömissä – ja siten prosessin luonteen suhteen skemaattisissa – ilmauksissa näin huomattavat tulkintaerot liittyvät suoraan siihen, millaisissa tapahtumissa mainitut oliot tyyppillisesti ovat osallisina; verbillisissä ilmauksissa verbillä voidaan kumota maailmantietoon ja kulttuuriseen tietoon perustuvat oletusarvot.

	(AGENTIIVINEN) VASTAANOTTAJA	TEEMA	LÄHDE
(4a)	<i>Nokialle</i>	<i>taas pisteet</i>	<i>Huimalta (A)</i>
(4b)	<i>Mika Häkkiselle</i>	<i>mökkitontti</i>	<i>Enontekiöltä (A)</i>

Leksikaalisen semantiikan kannalta esimerkin 4a ensimmäinen argumentti *Nokialle* voi viitata ainakin tiettyyn kaupunkiin tai yritykseen, mutta toinen argumentti *pisteet* ja kolmas argumentti *Huimalta* suosivat ilmauksen tulkitsemista urheilukehyksessä, jos tietää Huiman olevan urheilujoukkue (Äänekosken voimistelu- ja urheiluseura Huima ry tai Oulaisten Huima ry). Tällöin lausekkeen *Nokialle* ymmärretään viittaavan metonymisesti johonkin Nokian kaupungissa vaikuttavaan urheilujoukkueeseen. Urheilukehys estää tulkitsemasta ilmausta niin, että Huima lahjoittaa pisteet Nokialle (vaikka se olisi ehkä odotuksenmukaisin tulkinta sekä konstruktion että allatiivin ja ablatiivin oman semantiikan kannalta): urheilussa kilpaillaan muun muassa pisteistä eikä niitä lahjoiteta toisille. Sen sijaan Nokia hahmottuu hankkimismerkitystyyppin mukaisesti osallistujaksi, joka itse hankkii mainitut pisteet Huiman sijaan: esim. 'Nokia haki taas pisteet Huimalta'. Toisin sanoen tieto urheilun luonteesta vaikuttaa allatiivimuotoisen osallistujan hahmotumiseen agenttiiviseksi, mutta tällainen tulkinta edellyttää lausekontekstin tarjoamaa tietoa: ennen kuin päästään hyödyntämään urheilua koskevaa tietoa, leksikaalisten elementtien on sallittava urheilu tulkintakehykseksi. Toisaalta jokin muu tulkintakehys voisi sallia Nokian hahmotumisen VASTAANOTTAJAKSI: kyse voisi olla vaikkapa sellaisesta tilanteesta, että jossakin vuosittaisessa tapahtumassa Huima on taas kerran ohjannut äänestyspisteensä Nokialle (vrt. *Suomelle taas pisteet Virolta* esim. Euroviisujen yhteydessä).

Adverbia (esimerkin 4a *taas*) lukuun ottamatta muodollisesti vastaava esimerkki 4b puolestaan voidaan ymmärtää joko niin, että jokin implisiittinen taho luovuttaa Mika Häkkiselle mökkitontin, joka sijaitsee Enontekiöllä, tai niin, että Enontekiön kunta lahjoittaa Mika Häkkiselle mökkitontin. Myös tulkinta, että Mika Häkkinen itse hankkii mökkitontin, joka sijaitsee Enontekiöllä tai jonka entinen omistaja on Enontekiö, on täysin mahdollinen mutta ei ehkä yhtä odotuksenmukainen. Näiden tulkintanäkökulmien välinen ero odotuksenmukaisuudessa perustuu tietoon, että Suomessa urheilijoita, kuten Mika Häkkinen, palkitaan menestyksestä tonteilla. Olisi siis kulttuurisesti odotuksenmukaista ymmärtää 4b niin, että Mika Häkkinen saa mökkitontin lahjaksi. Kyseistä tietoa voi

tietenkin odottaa lähinnä suomalaisilta tai Suomea hyvin tuntevilta henkilöiltä. Periaatteessa mikään ei myöskään estä tulkitsemaasta argumenttia *Mika Häkkiselle* agenttiiviseksi. Päinvastoin myös sellaista tulkintaa voisi perustella Mika Häkkisen urheilumenestykseen liittyvällä tiedolla: hänen voisi hyvin kuvitella hankkivan mökkitontin, koska hänellä jos jollakulla olisi varaa siihen.

Maailmantiedon ja kulttuurisen tiedon ohella verbittömien ilmausten tulkintaan vaikuttaa tieto vakiintuneesta kielen käytöstä. Joskus ilmauksen tulkittamiseen tarvitaankin melko yksityiskohtaista tietoa kieliyhteisön konventioista, jolloin ei-äidinkielen puhujan voisi olla vaikea ymmärtää ilmaus millään tavalla. Esimerkiksi LÄHDE-konstruktion toteutumassa *Oikeuskanslerilta vihreää Lex Nokia -tarkastuksille* (I) TEEMA-argumenttina toimii pelkkä adjektiivi *vihreää*, joka leksikaalisen semantiikan näkökulmasta ei viittaa mihinkään olioon vaan jonkin olion ominaisuuteen. Siksi kyseinen argumentti ei myöskään avaa suoraa tietä maailmaan ja kulttuuriin liittyvälle tiedolle; muita osallistujia eli oikeuskansleria ja Lex Nokia -tarkastuksia ei voi yhdistää suoraan mihinkään vihreään. Suomen kielessä on kuitenkin idiomi *näyttää (jollekin) vihreää valoa*, joka tarkoittaa 'jonkin asian hyväksymistä, luvan myöntämistä jollekin, jonkin sallimista'. Sen tiedon pohjalta edellinen otsikko on mahdollista tulkita esimerkiksi niin, että 'oikeuskansleri sallii Lex Nokia -tarkastukset'.

6. Kontekstit

Leksikaalisen semantiikan sekä maailmaa, kulttuuria ja kieltä koskevan tiedon lisäksi verbittömien ilmausten tulkintaan vaikuttavat tietenkin myös erilaiset kontekstuaaliset tekijät. Ensinnäkin mahdolliset argumenttien ohessa esiintyvät adjunktit – siis lausekonteksti – vaikuttavat tulkintakehykseen. Lausekonteksti ohjaa tulkinnassa erityisesti silloin, kun argumenttien välille ei hahmotu mitään ilmeistä suhdetta leksikaalisen semantiikan ja ensyklopedisen tiedon avulla. Esimerkiksi otsikossa *Lapselle pelkoa joululahjaksi* (A) adjunkti *joululahjaksi* on ratkaiseva tulkinnan kannalta. Pelkät hahmotetut argumentit sisältävä ilmaus *Lapselle pelkoa* olisi suorastaan epäselvä; abstrakti emotionaalinen käsite pelko on epätyypillinen TEEMANA – siis siirtyvänä tai syntyvänä oliona – eikä verbittömänä skemaattisesti kuvatussa tapahtumatyyppistä ilmeisesti siksi muodostu selkeää kuvaa. Kun tarkoitusta ilmaiseva adjunkti *joululahjaksi* tuodaan mukaan käsitteistykseen, pelon rooli kuvatussa tapahtumassa tarkentuu ja ilmauksen merkitys hahmottuu siirtotapahtumaksi, jossa lapsi saa metaforisena lahjana pelkoa.

Lausekonteksti ohjaa merkitystyytin valikoitumisessa myös silloin, kun pelkkien argumenttien leksikaalinen semantiikka yhdessä ensyklopedisen tiedon kanssa synnyttää useita luontevia tulkintamahdollisuuksia (ks. 5).

(5) *Nokialle suurkauppa Omnitelin kanssa* (A)

Jo esimerkin 4a yhteydessä oli puhetta *Nokialle*-argumentin merkityksestä: *Nokia* voi viitata muun muassa suomalaisen kaupunkiin tai yritykseen. Myös TEEMA-argumentti

suurkauppa on polyseeminen, koska se voi viitata ainakin kaupparakennukseen, joka on suuri kooltaan, kauppayritykseen, jolla on suuri yhteiskunnallis-taloudellinen asema, tai taloudellisesti merkittävään kaupankäyntitapahtumaan. Adjunkti *Omnitelin kanssa* viittaa kuitenkin siihen suuntaan, että kuvatussa tapahtumassa on kyse jonkinlaisesta kanssakäymisestä Omnitel-yrityksen kanssa, minkä vuoksi *Nokialle* on luontevaa tulkita yritykseen viittaavaksi ja *suurkauppa* kaupankäyntitapahtumaan viittaavaksi. Tällöin otsikon 5 merkitykseksi hahmottuu onnistumismerkitystyyppin mukainen 'Nokia solmi (tjs.) suuren kaupan Omnitelin kanssa'. Muista *Nokialle*- ja *suurkauppa*-argumenttien tulkin-tavaihtoehdoista syntyisi *Omnitelin kanssa* -adjunktin seurassa enemmän tai vähemmän epäodotuksenmukaisia yhdistelmiä, kuten 'Nokia [yritys] perustaa suuren kaupan Omnitelin kanssa'.

Lausekontekstin lisäksi verbittömien ilmausten tulkintamahdollisuuksiin vaikuttaa tilannekonteksti. Havainnollistan sitä taas muodoltaan lähes identtisillä esimerkeillä, täl-läkin kertaa KOHDE-konstruktion toteutumilla (ks. 6a–b).

(6a) *Nokia Houselle rakennusluvat Peltolaan* (K)

(6b) *Kolmelle sudelle kaatolupa* (I)

Esimerkki 6a on mahdollista tulkita implikoidun toiminnan merkitystyyppin mukaisesti: esim. 'Nokia Houselle myönnetään lupa rakentaa (jotain) Peltolaan'. Sen sijaan esi-merkkiä 6b ei voi uutiskontekstissa tulkita vastaavasti eli 'kolmelle sudelle myönnetään lupa kaataa jotain (kuten hirviä)', vaikka esimerkiksi satu- tai fantasiakirjallisuuskon-tekstissa sellainen merkitys olisi hyvinkin mahdollinen. Mainitut kolme sutta eivät siis elollisuudestaan huolimatta hahmotu implikoidun toiminnan merkitystyyppin mukaisiksi osallistujiksi, joille myönnetään lupa tiettyyn toimintaan. Sen sijaan *kolmelle sudelle* hah-mottuu määrittämään *kaatolupaa*, jolloin otsikon 6b merkitykseksi muodostuu 'on ole-massa kaatolupa kolmelle sudelle' (tjs.). Näin tulkittuna esimerkki 6b ei edusta tutkimaani KOHDE-konstruktioita ensinkään. Esimerkki 6b osoittaa myös, että kaikki elollisviitteiset osallistujat eivät ole keskenään samanarvoisia, vaan elollisuushierarkiassa ihmistä alem-pina olevilla ablatiivi- ja allatiivimuotoisilla osallistujilla on rajatummahdollisuudet ilmaista tarkastelemieni konstruktioiden eri merkitystyyppijä (ks. elollisuushierarkiasta esim. "Generalized Animacy Scale" -kuvio Yamamoto 1999, 22). Otsikkoaineistoni, var-sinkin LÄHDE-konstruktion aineisto, kuitenkin sisältää hyvin vähän eläinviitteisiä abla-tiivi- ja allatiivielementtejä, minkä vuoksi niiden tarkka merkityspotentiaali tarkastele-missani konstruktioissa ihmisviitteisiin ablatiivi- ja allatiivielementteihin verrattuna on vielä selvittämättä.

7. Päätelmät

Olen luvuissa 2.1. ja 2.2. kuvannut ne LÄHDE- ja KOHDE-konstruktion merkitystyytit, jotka oman intuitioni ja teettämiäni parafrasitien perusteella ovat mahdollisia (Västi 2011; tulossa). Intuitiivinen ja empiirinen analyysi ovat siis yhdessä osoittaneet, että nämä verbittä tapahtumia ilmaisevat konstruktiot ovat polyseemisiä. Tämän artikkelin keskeinen kysymys on ollut, mihin polysemia perustuu, kun sitä ei voi selittää samalla tavalla kuin verbillisten argumenttirakennekonstruktioiden yhteydessä.

Olen pohtinut tätä eri merkitystyyppien synnyn ongelmaa luvuissa 3–6. Millaisiin seikkoihin ne perustuvat, eli mistä polysemia syntyy, kun verbittömien konstruktioiden ilmaisemia tapahtumatyyppjeä ei voi liittää tiettyihin verbiluokkiin? Olen käsitellyt sitä, miten konstruktion muoto motivoi kaikkia merkitystyyppjeä, koska sijoilla on oma merkityspotentialinsa, ja miten sekä argumenttien että adjunktien leksikaalinen semantiikka, siihen kietoutuva maailmaa, kulttuuria ja kielenkäyttöä koskeva tieto sekä lause- ja tilannekonteksti mahdollistavat eri merkitystyyppien väliset tulkinnat. Olen käsitellyt näitä merkitykseen vaikuttavia tekijöitä pääasiassa erillisissä luvuissa, minkä ei ole tarkoitus vihjata, että ne ovat erotettavissa toisistaan siten, että joskus vaikuttaa jokin tekijä, joskus jokin toinen. Päinvastoin koko tämä kuvaamani merkityksenmuodostusvälineistö vaikuttaa nähdäkseni yhtä aikaa kaikissa tapauksissa, eikä eri tekijöitä voi aina edes erottaa selvästi toisistaan. Eri tekijöiden painoarvo varmasti vaihtelee yksittäisissä tulkinnoissa, mutta painoarvon määräytyminen vaikuttaa kompleksiselta, tilanne- ja tulkitsijasidon- naiselta ilmiöltä, jota en ole käsitellyt tässä artikkelissa.

Merkitystekijöiden käsittelemisestä erillisissä luvuissa ei myöskään seuraa, että jokaiselle LÄHDE- ja KOHDE-konstruktion toteutumalle valikoituu yksi tulkinta. Sen sijaan on tavallista, että kummankin konstruktion toteutumalla ovat potentiaalisesti monitulkintaisia, vaikka todellisessa esiintymiskontekstissaan ne ovat todennäköisesti olleet suhteellisen yksiselitteisiä. Vaihtelu kuitenkin rajoittuu kuvaamiini merkitystyyppjeihin, ja kaikki tulkintavaihdot ovat perusteltavissa konstruktion muodon, leksikaalisen semantiikan ja erilaisten pragmaattisten tekijöiden avulla. Esimerkiksi otsikon *Montenegroilta EU-hakemus* (I) voi tulkita esimerkeissä 7a–c kuvatulla tavalla ainakin luovuttamis-, tuottamis- ja toimintamerkitystyyppin mukaisesti ja teoriassa jopa esimerkissä 7d kuvatulla tavalla tahattoman toiminnan merkitystyyppin mukaisesti. Käytännössä 7d:n kaltainen tulkinta on varmasti äärimmäisen epätodennäköinen, mutta periaatteessa mikään itse konstruktiosta ei *estä* sitä. Joissakin harvinaisissa tapauksissa konstruktion kaikki merkitystyytit saattavat siis olla mahdollisia tulkintavaihtoehtoja.

- (7a) luovuttaminen, esim. 'Montenegro jättää EU-hakemuksen'
- (7b) tuottaminen, esim. 'Montenegro laatii EU-hakemuksen'
- (7c) toiminta, esim. 'Montenegro hakee EU:hun'
- (7d) (?) tahaton toiminta, esim. 'Montenegroilta varastettiin EU-hakemus'

Vaikuttaa siltä, että prosessia koskeva skemaattisuus edistää verbittömien konstruktioiden polyseemisyttä. Kun niissä ei ole verbiä spesifioimassa tapahtumatyyppiä, konstruktion sijoille jää suuri vastuu sen kuvaamisessa. Lopputuloksena on kyllä dynaaminen mutta skemaattinen merkitys, koska nominaaliset elementit eivät kaikki yhdessäkään yksinkertaisesti pysty välittämään yhtä yksityiskohtaista tietoa prosessista kuin verbi voisi. Niinpä jo konstruktion muoto itsessään sallii perspektiivin vaihtelun, ja yksittäisen ilmauksen yksittäinen, tietyn merkitystyyppin mukainen tulkinta syntyy erilaisten semanttisten ja pragmaattisten tekijöiden perusteella. Samat tekijät vaikuttavat tietenkin myös verbillisten ilmausten merkitykseen, mutta tarkastelemisani konstruktioissa nominaalisilla elementeillä on käytännön pakosta normaalia suurempi painoarvo: niissä ei ole mitään muuta, mihin tukeutua. Toisin sanoen kun perinteisten verbillisten argumenttirakennekonstruktioiden polysemia kytkeytyy eri verbiluokkiin, joiden edustajia konstruktioissa käytetään (Goldberg 1995, 31–39), verbittömien konstruktioiden polysemia perustuu vaihtoehtoisiin semanttisiin kehyksiin, joita konstruktioissa käytetyt leksikaaliset elementit synnyttävät.

Olen tässä ja muissa artikkeleissani (Västi 2011, tulossa) kuvannut skemaattisten mutta polyseemisten LÄHDE- ja KOHDE-konstruktioiden merkitystyyppit sekä perustellut niiden olemassaoloa teoreettisen viitekehysten, oman intuitioni ja empiiristen parafrasitien avulla. Kaikki analyysit puoltavat kummankin ilmaustyyppin asemaa itsenäisenä konstruktiona – eikä esimerkiksi epätäydellisenä tai elliptisenä rakenteena – suomen kielessä, koska niiden merkitystä ei voi pelkistää vastaavien mutta verbillisten ilmausten merkityksiksi. Näiden konstruktioiden itsenäisyys puolestaan puoltaa myös sijojen mahdollisuutta toimia itsenäisinä predikaatteina, ei pelkästään kvasipredikaatteina. Tapahtuman ilmaisemiseen ei välttämättä tarvita verbiä, toisin kuin usein oletetaan.

Konstruktioiden analysoimiseen polyseemisinä liittyy merkitystyyppien välisten suhteiden kuvaaminen ja selittäminen sekä keskeisen merkitystyyppin tunnistaminen, mutta LÄHDE- ja KOHDE-konstruktion merkitystyyppien tarkat keskinäiset yhteydet odottavat vielä kuvaamista. Kuten luvuista 2.1. ja 2.2. voi päätellä, merkitystyyppit muodostavat paitsi konstruktioiden sisäisen myös laajemman konstruktioiden välisen verkoston, jossa LÄHDE- ja KOHDE-konstruktion merkitystyyppit suhteutuvat toisiinsa varsin symmetrisesti. Symmetrisyys on odotuksenmukaista sillä perusteella, millaiset tehtävät ablatiivilla ja allatiivilla on suomen sijajärjestelmässä, mutta tämän merkitysverkoston yksityiskohdallisen rakenteen selvittäminen toisi tärkeää lisätietoa verbittömien argumenttirakennekonstruktioiden kielipiillisestä käyttäytymisestä. Merkitysverkostanalyysi voi myös paljastaa, etteivät kaikki merkitystyyppit olekaan yhden ja saman konstruktion laajentumia, kuten olen tässä artikkelissa olettanut, vaan että merkitystyyppit jakaantuvat eri konstruktioihin kuuluviksi. Siinä tapauksessa konstruktioit olisivat kuitenkin jossakin läheisessä suhteessa toisiinsa (ks. konstruktioiden välisistä suhteista Goldberg 1995, 67–100). Yhtä kaikki verbittömien konstruktioiden lisätutkimus auttaisi selvittämään, millä tavoin niiden merkitysala voi laajeta ja mihin niiden semanttinen potentiaali yltää.

LÄHTEET

Painamattomat lähteet

- KOTILAINEN, LARI 1999: *Ihminen paikkana. Henkilöviitteisten paikallissijailmausten semantiikkaa*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, suomen kielen laitos.
- VÄSTI, KATJA 2005: *Predikaattittomat otsikot*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto, suomen kielen, informaatiotutkimuksen ja logopedian laitos.

Painetut lähteet

- BOAS, HANS C. 2002: On constructional polysemy and verbal polysemy in Construction Grammar. SAMMIAN, VIDA (ed.): *Proceedings of the 2000 Western Conference on Linguistics*, 126–139. Vol. 12. Department of Linguistics, California State University, Fresno.
- 2003: *A Constructional Approach to Resultatives*. Stanford Monographs in Linguistics. CSLI Publications, Stanford.
- 2005: Determining the productivity of resultatives: a reply to Goldberg and Jackendoff. *Language* 81 (2), 448–464.
- 2010: The syntax-lexicon continuum in Construction Grammar. A case study of English communication verbs. *Belgian Journal of Linguistics* 24, 54–82.
- CROFT, WILLIAM 2007: Construction Grammar. GEERAERTS, DIRK – CUYCKENS, HUBERT (eds.): *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*, 463–508. Oxford University Press, Oxford.
- FILLMORE, CHARLES J. 1977: Topics in lexical semantics. COLE, ROGER W. (ed.): *Current Issues in Linguistic Theory*, 76–138. Indiana University Press, Bloomington.
- 1982: Frame semantics. THE LINGUISTIC SOCIETY OF KOREA (ed.): *Linguistics in the Morning Calm. Selected Papers from SICOL-1981*, 111–137. Hanshin, Seoul.
- FRIED, MIRJAM – ÖSTMAN, JAN-OLA 2004: Construction Grammar. A thumbnail sketch. FRIED, MIRJAM – ÖSTMAN, JAN-OLA (eds.): *Construction Grammar in a Cross-Language Perspective*, 11–86. Constructional Approaches to Language 2. John Benjamins, Amsterdam, Philadelphia.
- GOLDBERG, ADELE E. 1995: *Constructions. A Construction Grammar Approach to Argument Structure*. Cognitive Theory of Language and Culture. The University of Chicago Press, Chicago.
- 2006: *Constructions at Work. The Nature of Generalization in Language*. Oxford University Press, Oxford.
- GOLDBERG, ADELE E. – JACKENDOFF, RAY 2004: The English resultative as a family of constructions. *Language* 80 (3), 532–568.
- HAKANEN, AIMO 1972: Normaallilause ja eksistentiaalilause. *Sananjalka* 14, 36–76.
- HELASVUO, MARJA-LIISA 1991: Syntaktiset rakenteet kertomuksen jäsennyksen osoittimina. *Virittäjä* 95 (1), 33–47.
- 2001: *Syntax in the Making. The Emergence of Syntactic Units in Finnish Conversation*. Studies in Discourse and Grammar 9. John Benjamins, Amsterdam, Philadelphia.
- HELASVUO, MARJA-LIISA – HUUMO, TUOMAS 2010: Mikä subjekti on? *Virittäjä* 114 (2), 165–195.
- ISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2004: *Iso suomen kielioppi*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 950. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- KANGASMAA-MINN, EEVA 1984: Tense, aspect and Aktionsarten in Finno-Ugrian. DE GROOT, CASPER – TOMMOLA, HANNU (eds.): *Aspect Bound. A Voyage into the Realm of Germanic, Slavonic and Finno-Ugrian Aspectology*, 77–93. Foris, Dordrecht.
- KOPOTEV, MIKHAIL 2007a: What a difference a verb makes! Russian and Finnish verbless sentences. NENONEN, MARJA – NIEMI, SINIKKA (eds.): *Collocations and Idioms 1. Papers from the First Nor-*

- dic Conference on Syntactic Freezes, Joensuu, May 19–20, 2006*, 177–192. Studies in Languages, University of Joensuu. Vol. 41. Joensuun yliopistopaino, Joensuu.
- 2007b: Where Russian syntactic zeros start. Approaching Finnish? NUORLUOTO, JUHANI (ed.): *Topics on the Ethnic, Linguistic and Cultural Making of the Russian North*, 116–137. Slavica Helsingiensia 32. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- KOTILAINEN, LARI 2001: *Antaa*-verbi ja tyypillinen antaminen. LEINO, PENTTI – HERLIN, ILONA – HONKANEN, SUVI – KOTILAINEN, LARI – LEINO, JAAKKO – VILKKUMAA, MAIJA: *Roolit ja rakenteet. Henkilöviitteinen allatiivi Biblian verbikonstruktioissa*, 125–167. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 813. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- 2007: *Kiellon lumo. Kieltoverbitön kieltostruktio ja sen kiteytyminen*. Suomi 193. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- LANGACKER, RONALD W. 1991: *Foundations of Cognitive Grammar. Volume II. Descriptive Application*. Stanford University Press, Stanford.
- LEINO, JAAKKO 2001a: Antamiskehyks kognitiivisena konstruktiona. LEINO, PENTTI – HERLIN, ILONA – HONKANEN, SUVI – KOTILAINEN, LARI – LEINO, JAAKKO – VILKKUMAA, MAIJA: *Roolit ja rakenteet. Henkilöviitteinen allatiivi Biblian verbikonstruktioissa*, 67–103. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 813. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- 2001b: Antamiskehyksen laajentumat. LEINO, PENTTI – HERLIN, ILONA – HONKANEN, SUVI – KOTILAINEN, LARI – LEINO, JAAKKO – VILKKUMAA, MAIJA: *Roolit ja rakenteet. Henkilöviitteinen allatiivi Biblian verbikonstruktioissa*, 220–257. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 813. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- 2001c: Permissiivisyys: infinitiivit. LEINO, PENTTI – HERLIN, ILONA – HONKANEN, SUVI – KOTILAINEN, LARI – LEINO, JAAKKO – VILKKUMAA, MAIJA: *Roolit ja rakenteet. Henkilöviitteinen allatiivi Biblian verbikonstruktioissa*, 258–314. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 813. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- 2003: *Antaa sen muuttua. Suomen kielen permissiivirakenne ja sen kehitys*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 900. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- LEINO, PENTTI 1989: Paikallissijat ja suhdessäntö: kognitiivisen kieliopin näkökulma. *Virittäjä* 93 (2), 161–219.
- 2001: Konstruktiot. LEINO, PENTTI – HERLIN, ILONA – HONKANEN, SUVI – KOTILAINEN, LARI – LEINO, JAAKKO – VILKKUMAA, MAIJA: *Roolit ja rakenteet. Henkilöviitteinen allatiivi Biblian verbikonstruktioissa*, 402–455. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 813. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- LEINO, PENTTI – HELASVUO, MARJA-LIISA – LAUERMA, PETRI – NIKANNE, URPO – ONIKKI, TIINA 1990: *Suomen kielen paikallissijat konseptuaalisessa semantiikassa*. Kieli 5. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- LEINO, PENTTI – HERLIN, ILONA – HONKANEN, SUVI – KOTILAINEN, LARI – LEINO, JAAKKO – VILKKUMAA, MAIJA 2001: *Roolit ja rakenteet. Henkilöviitteinen allatiivi Biblian verbikonstruktioissa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 813. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- NEWMAN, JOHN 1996: *Give. A Cognitive Linguistic Study*. Cognitive Linguistics Research 7. Mouton de Gruyter, Berlin, New York.
- NIEMIKORPI, ANTERO 1994: Otsikkokieli – epäkieltäkö? Havaintoja kielen fragmentaarista ilmauksista. SORVALI, IRMA (ed.): *Kääntämisen tutkimuksen päivät Oulussa 14.–15.12.1993*, 92–100. Meddelanden från institutionen för nordiska språk vid Uleåborgs universitet. Serie B nr 18. Oulun yliopisto, Oulu.
- RICE, SALLY – KABATA, KAORI 2007: Crosslinguistic grammaticalization patterns of the ALLATIVE. *Linguistic Typology* 11 (3), 451–514.
- SIRO, PAAVO 1964: *Suomen kielen lauseoppi*. Tietosanakirja, Helsinki.
- 1974: Eksistentiaalilauseen hämähäkinverkkoa. *Virittäjä* 78 (1), 35–46.
- VAHTERA, RALF 1996: Kontrastiivista otsikkotyyppiä. Suomen- ja ruotsinkielisten sanomalehtien otsikoiden kielellisen rakenteen vertailua. SORVALI, IRMA (ed.): *Kääntämisen tutkimuksen päivät Oulussa 12.12.1995*, 40–57. Meddelanden från institutionen för nordiska språk vid Uleåborgs

universitet. Serie B nr 20. Oulun yliopisto, Oulu.

- 1999: Kvasifragmentit suomen- ja ruotsinkielisten sanomalehtien otsikoissa. INGO, RUNE – KARIHALME, OILI – LAURÉN, CHRISTER – NIKULA, HENRIK – TIUSANEN, JUKKA (eds.): *Erikoiskielet ja käännösteoria. Kieli ja retoriikka. VAKKI-symposiumi XIX, Vaasa 13.–14.2.1999*, 364–373. Vaasan yliopiston käännösteorian ja ammattikielten tutkijaryhmän julkaisut N:o 25. Vaasan yliopisto, Vaasa.
- 2005: Suomen- ja ruotsinkielisten sanomalehtiotsikoiden staattisuudesta ja dynaamisuudesta. SORVALI, IRMA (ed.): *XIII Kääntämisentutkimuksen päivät Oulussa 9.12.2004*, 29–43. Acta Universitatis Ouluensis. Series B Humaniora 60. Oulun yliopisto, Oulu.
- 2009: *Otsikkorakenteita. Kontrastiivinen tutkimus suomen- ja ruotsinkielisten sanomalehtien syntaktis-semanttisista otsikkotyypeistä*. Acta Wasaensia No 209, Kielitiede 41. Vaasan yliopisto, Vaasa.
- VISAPÄÄ, LAURA 2008: *Infinitiivi ja sen infiniittisyys. Tutkimus suomen kielen itsenäisistä A-infinitiivikonstruktiosta*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1181, Tiede. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- VÄSTI, KATJA 2011: A case in search of an independent life. The semantics of the initial allative in a Finnish verbless construction. KITTLÄ, SEPPÖ – VÄSTI, KATJA – YLIKOSKI, JUSSI (eds.): *Case, Animacy and Semantic Roles*, 65–109. Typological Studies in Language 99. John Benjamins, Amsterdam, Philadelphia.
- tulossa: Elävä lähde. Alkuasemaisen ablatiivin merkitystyytit verbittömässä konstruktiossa. Artikkelikäsi- ja kirjasto.
- YAMAMOTO, MUTSUMI 1999: *Animacy and References. A Cognitive Approach to Corpus Linguistics*. Studies in Language Companion Series 46. John Benjamins, Amsterdam, Philadelphia.

KATJA VÄSTI: *What are senses of verbless constructions based on? Schematic and polysemous expressions of events*

The article discusses different senses of two Finnish verbless expression types particularly typical of newspaper headlines: the SOURCE construction (*Laila Hirvisaare-lta uusi romaani syksy-llä* [Laila Hirvisaari-ABL new novel fall-ADE] lit. 'from Laila Hirvisaari a new novel in the fall') and the TARGET construction (*Erytisyryhm-i-lle erityishankke-i-ta* [special.group-PL-ALL special.project-PL-PTV] lit. 'for special groups special projects'). These are argument structure constructions that consist, at a minimum, of an allative- or ablative-marked element, with a referent that can be construed as animate, and a nominative- or partitive-marked element. Both constructions denote dynamic scenes, i.e. events, despite the fact that they do not include any verb. Their meanings, however, are schematic, as without a verb it is not possible to indicate exact properties of a process. At the same time the SOURCE and TARGET construction are polysemous, i.e. they express several distinct but related event types. Individual instances of the constructions also tend to be ambiguous. The senses of the constructions are described in the article on the basis of earlier intuitive analyses and empirical paraphrase tests (Västi 2011; submitted), from the vantage point of Frame Semantics (e.g. Fillmore 1977, 1982; Boas 2010). In particular, the article addresses the question of what the polysemy of verbless argument structure constructions is based on.

One of the central frameworks for the study is Construction Grammar, as formulated by Goldberg (1995; 2006). It embodies the assumption that there is no clear boundary between syntax and lexicon but that they represent essentially the same type of data, although they must be viewed as opposite endings of a continuum. As a consequence, argument structure constructions can be – and typically are – polysemous in the same way as lexical items. Typical argument structure constructions contain a verb, and their

polysemy results from the different verb classes associated with them (Goldberg 1995, 31–39). Obviously, the same explanation does not apply to the polysemy of verbless constructions. Rather, the article demonstrates that the senses of the SOURCE construction and the TARGET construction are based on the meanings provided by the form of the construction (i.e. the case-marked arguments). Moreover, lexical semantics, knowledge about the world, culture and language, and both clausal and situational context motivate particular construals. Thus the polysemy of these verbless constructions is associated with alternative semantic frames evoked by lexical items.

Expressing processes schematically without a verb contributes directly to the polysemy of the SOURCE and TARGET constructions. Since no verb is present that might determine the event type in question, responsibility for indicating it is borne by the cases of the constructions. However, nominal elements, even in combination, simply cannot provide the same detailed information about events as a verb. Thus the forms of the constructions themselves allow for the attested variation between perspectives, and individual instances are construed according to a particular sense on the grounds of different semantic and pragmatic factors.

The analysis entails that both constructions are independent units in Finnish grammar and that they are inherently verbless, i.e. not elliptic, since their senses cannot be reduced to those of formally comparable constructions that also include a finite verb. In addition, it is proposed, in accordance with Helasvuo (2001, 123–124), that local case suffixes can function as independent predicates and not only as quasi-predicates, as suggested by Siro (1964, 26–29).

Katja Västi
katja.vasti@oulu.fi
HuTK, suomen kieli, PL 1000, 90014 Oulun yliopisto